

Ն Ա Ղ Ո Ր Դ Ո Ի Մ

**Ս Ա Տ Մ Ա Ն Ա Դ Ր Ա Կ Ա Ն Դ Ա Տ Ա Ր Ա Ն Ի 2007 թ. Ը Ն Դ Ո Ի Ն Ա Ծ
Ո Ր Ո Շ Ո Ի Մ Ն Ե Ր Ի
Կ Ա Տ Ա Ր Մ Ա Ն Վ Ի Ճ Ա Կ Ի Վ Ե Ր Ա Բ Ե Ր Յ Ա Լ**

Նունվար - 2008թ.
ք. Երևան

Նաստապոլեի Է ՆՆ սահմանադրական դատարանի 21 հունվարի
2008թ. ՍԴԱՌ-4 աշխարակարգային որոշմամբ

**ԴԱՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱՆՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՆԻՄՆԱԿԱՆ
ԱՌՄՆՁՆԱՏԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2007 ԹՎԱԿԱՆԻՆ**

2007 թվականին սահմանադրական դատարանում մուտքագրվել են սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների 336 դիմում, ինչպես նաև այդպիսի իրավասություն չունեցող անձանց 655 դիմում:

Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների կողմից փաստացի դիմումների պատկերն այսպիսին է.

1. ՏՏ Նախագահ – 39 դիմում,
2. ՏՏ Ազգային ժողով – 0 դիմում,
3. պարզամավորների առնվազն մեկ հինգերորդ - 1 դիմում,
4. ՏՏ կառավարություն – 0 դիմում,
5. փեղական ինքնակառավարման մարմիններ – 0 դիմում,
6. ֆիզիկական անձինք - 89 դիմում,
7. իրավաբանական անձինք – 9 դիմում,
8. դատարաններ – 0 դիմում,
9. գլխավոր դատախազ - 0 դիմում,
10. մարդու իրավունքների պաշտպան – 2 դիմում,
11. Նանրապետության Նախագահի թեկնածուներ – 0 դիմում,
12. կուսակցություններ (կուսակցությունների դաշինքներ) եւ պարզամավորության թեկնածուներ – 7 դիմում:

Դատական կազմերի կողմից քննության է առնվել 95 անձանց անհատական դիմում:

Դրանցից քննության է ընդունվել 66 դիմում, մերժվել՝ 18 դիմում:

Սահմանադրական դատարանի լիազույժար նիստի քննարկմանն է ներկայացվել 9 դիմում: Սահմանադրական դատարանի լիազույժար նիստում աշխատակարգային որոշմամբ քննության է ընդունվել 6 անհատական դիմում, մերժվել՝ 3 դիմում: 2 դիմում գրնվում է դատական կազմերում, 3-ը՝ դիմողները հեռ էն վերցրել:

Ամբողջ փարվա ընթացքում ՏՏ Ազգային ժողովի, ՏՏ կառավարության, փեդական ինքնակառավարման մարմինների, դատարանների եւ գլխավոր դատախազի կողմից նորմատիվ իրավական ակտերի սահմանադրականության հարցերով ոչ մի դիմում չի մուտքագրվել սահմանադրական դատարան: Դա այն դեպքում, երբ առանձին երկրներում միայն դատարանների դիմումների հիման վրա սահմանադրական դատարանների կողմից քննության առնված գործերը կազմում են փարվա ընթացքում քննված գործերի կեսից ավելին: Գործերի քննության ընթացքում, մասնավորապես, դատական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է, որ հասկապես ՏՏ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածում ամրագրված նորմ-սկզբունքը, համաձայն որի՝ «Պետությունը սահմանափակված է մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքներով եւ ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք», շարունակում է վերացական բնույթ կրել:

Ուշադրության է արժանի նաեւ այն հանգամանքը, որ ամբողջ փարվա ընթացքում Ազգային ժողովի պարզամավորների 1/5-ը միայն մեկ անգամ է փորձ արել դիմել սահմանադրական դատարան, սակայն մինչեւ գործի քննությունն սկսելը նրանցից մեկի կողմից դիմումը հետ վերցնելու պարճառով չի ապահովվել դիմող սուբյեկտի՝ օրենքով նախատեսված կարգավիճակ, եւ սահմանադրական դատարանը, ղեկավարվելով ՏՏ Սահմանադրության 101 հոդվածի 3-րդ կետով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՏՏ օրենքի 32 հոդվածի 2-րդ մասով, 33 հոդվածի 1-ին մասով, 60 հոդվածի 1-ին մասով, գործի վարույթը կարճել է:

Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքը դիմող սուբյեկտների համար ոչ միայն հայեցողական լիազորություն է, այլեւ ենթադրում է նաեւ որոշակի պարտավորություն՝ երկրում սահմանադրական օրինականություն հաստատելու եւ Սահմանադրության գերակայությունը երաշխավորելու հարցում: Առավել եւս այն իրավիճակում, երբ սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում դեռեւս բազմաթիվ իրավական ակտեր չեն համապատասխանեցվել այդ փոփոխություններին: Իրավական ժողովրդավարության ամրապնդման առանցքային խնդիրը սահմանադրական նպատակների, սկզբունքների ու կոնկրետ նորմերի երաշխավորումն է իրավական համակարգում եւ իրավակիրառական պրակտիկայում: Միայն այդ ճանապարհով է հնարավոր ապահովել երկրի դինամիկ ու կայուն զարգացումը: Պետական իշխանության մարմինները չեն կարող ամենօրյա առնչություն չունենալ Սահմանադրության հետ: Ու եթե այդ առնչությունը խորքային է, ապա կենսական ու առաջնային է դառնում ամենօրյա ուշադրությունը Սահմանադրության գերակայության ապահովմանը: Իսկ Սահմանադրական բոլոր ինստիտուտները նաեւ սահմանադրական վերահսկողության կամ հսկողության առաքելություն ունեն:

Սահմանադրական դատարանն ուշադրություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ միջազգային պրակտիկայում սահմանադրական դատարան դիմող սուբյեկտների ակտի-

վությունը դիտարկվում է որպես իրավական պեպուժյան կայացման, սահմանադրական ժողովրդավարության ամրապնդման եւ սահմանադրական մշակույթի ձեւավորման կարեւոր չափանիշներից մեկը: Այս հանգամանքին անհրաժեշտ ուշադրություն պեպք է դարձնեն սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասություն ունեցող բոլոր սուբյեկտները:

ԱՌԱՆՁԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ՍԱՏՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ

ՆՆ Նախագահի դիմումների հիման վրա ընդունված ՍԴ որոշումները եւ դրանց կատարումը

ՆՆ Նախագահի կողմից ներկայացված բոլոր 39 դիմումները սահմանադրական դատարանի աշխարակարգային որոշումներով ընդունվել են քննության: Դրանք վերաբերել են միջազգային պայմանագրերում ամրագրված պարտավորությունների՝ ՆՆ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցի որոշմանը:

ՆՆ Նախագահի 39 դիմումներից 9-ը դեռեւս չեն քննվել: Մնացած 30-ով սահմանադրական դատարանն ըստ էության որոշումներ է կայացրել, որոնցով միջազգային պայմանագրերում ամրագրված պարտավորությունները ճանաչվել են ՆՆ Սահմանադրությանը համապատասխանող:

Նշված 37 միջազգային պայմանագրերի թվում են 10 բազմակողմ (3 ունիվերսալ եւ 7 փարածաշրջանային) եւ 27 երկկողմ (16 օտարերկրյա պեպությունների եւ 11 միջազգային կազմակերպությունների հեպ) համաձայնագրեր: Քննության առարկա դարձած պայմանագրերից 24-ը՝ միջպեպական եւ 13-ը միջկառավարական են:

Քննության առնված 30 պայմանագրերից 25-ը վավերացվել է ՆՆ Ազգային ժողովի կողմից, մնացած պայմանագրերը դեռ չեն ներկայացվել ՆՆ Ազգային ժողով՝ ՆՆ Սահմանադրության 81 հոդվածի երկրորդ կեպին համապատասխան կամ դրանց վերաբերյալ ՆՆ Ազգային ժողովը, ՆՆ Սահմանադրության 62 հոդվածի առաջին մասի համաձայն, դեռեւս որոշում չի կայացրել:

Անցած փարվա ընթացքում քննության առնված միջազգային պայմանագրերի առնչությամբ իրավակիրառական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է, որ միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարման վիճակի վերաբերյալ ներպեպական հարակ մոնիտորինգի մեխանիզմ անցած մեկ փարվա ընթացքում այդպես էլ չի ձևավորվել՝ չնայած այն հանգամանքին, որ ՆՆ սահմանադրական դատարանի 2007թ. հունվարի 25-ի ՍԴԱՌ-3 աշխարակարգային որոշմամբ հասարակված՝ «2006թ. ՆՆ սահմանադրական

դափարանի ընդունած որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ» հաղորդման մեջ նշվել էր նման մոնիթորինգի մեխանիզմի բացակայության մասին:

2007թ. ընթացքում սահմանադրական դափարան ներկայացված առնվազն երեք միջազգային պայմանագրերի հայերեն պաշտոնական փարբերակներն էական բովանդակային շեղումներ են ունեցել բնագրերից: Սահմանադրական դափարանի պահանջով այդ թերացումները շրկվել են: Սակայն նման փաստերը վկայում են միջազգային պայմանագրերի, հատկապես վարկային համաձայնագրերի, վավերացման նախապարաստման որակի բարձրացման անհրաժեշտության մասին:

Մրահողիչ պեք է համարել նաև ՆՏ սահմանադրական դափարանի քննությանը ներկայացված միջազգային պայմանագրերի կապակցությամբ ՆՏ կատարած վերապահումների կամ առարկությունների բավանդակության նկատմամբ ցուցաբերվող վերաբերմունքը: Անհրաժեշտ է նշել, որ միջազգային բազմակողմ պայմանագրերի կապակցությամբ արված վերապահումներն ու առարկություններն ունեն դրանք կատարած պետությունների համար այն նույն իրավաբանական ուժն ու նշանակությունը և առաջացնում են այն նույն իրավաբանական հետևանքները, ինչը համապարասխան միջազգային համաձայնագրի դրույթները: Սակայն առանձին դեպքերում հստակ բովանդակային փարբերակում չի դրվում միջազգային պայմանագրերի առնչությամբ ՆՏ կատարված հայտարարությունների և վերապահումների միջև, ինչի արդյունքում վերապահման բովանդակություն ունեցող փաստաթուղթն ստանում է հայտարարություն անվանումը, և՛ հակառակը:

Նպատակահարմար ենք համարում մատնանշել ՆՏ-ի կողմից մի շարք միջազգային պայմանագրերի չվավերացման կամ դրանց չմիանալու հարցը, այն պարագայում, երբ դրանց վերաբերյալ փարբեր առիթներով հղումներ են կատարվում եւ վերջիններիս դրույթներն առանձին հարաբերությունների կարգավորման բնագավառներում դարձել են Նայասփանի Նանրապետության համար պարտադիր: Խոսքը, մասնավորապես, վերաբերում է ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի կողմից 1947թ. նոյեմբերի 21-ին ընդունված՝ ՄԱԿ-ի մասնագիտացված գործակալությունների արտոնությունների ու անձեռնմխելիության մասին կոնվենցիային, որի մի շարք դրույթների պարտադիր լինելը Նայասփանի Նանրապետության համար ամրագրվել է ՆՏ մասնակցությամբ բազում միջազգային պայմանագրերում, մասնավորապես, «Ադելփի մեղմացման և օգնության ցուցաբերման նպատակով հեռահաղորդակցական ռեսուրսների փրամադրման մասին» Տամպերեի 1998 թվականի հունիսի 18-ի կոնվենցիայում, Նայասփանի Նանրապետության կառավարության և ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի միջև 2005 թվականի փետրվարի 24-ին ստորագրված՝ «2005-2009 թվականների համագործակցության ծրագրի գործողությունների պլանում (այսուհետ՝ Գործողությունների պլան)» և այլն:

Մասնավորապես, վերը հիշատակված Գործողությունների պլանով(օր., մաս 9.1.) Նայաստանի Նանրապետությունը պարտավորվել է կիրառել ՄԱԿ-ի մասնագիտացված գործակալությունների արտոնությունների և անձեռնմխելիության մասին կոնվենցիայի դրույթները Միավորված ազգերի կազմակերպության Զարգացման ծրագրի սեփականության, միջոցների և գույքի, ինչպես նաև պաշտոնյաների և խորհրդարանների նկատմամբ: Մինչդեռ անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ ՆՏ սահմանադրական դատարանը, 2003 թվականի նոյեմբերի 18-ին քննության առնելով 1946թ. փետրվարի 13-ին Նյու Յորքում ստորագրված՝ Միավորված ազգերի կազմակերպության արտոնությունների և անձեռնմխելիությունների մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունների՝ ՆՏ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործը, իր ՄԴՈ-456 որոշմամբ դրանք ճանաչել է ՆՏ Սահմանադրությանը համապատասխանող՝ ամրագրելով, սակայն, որ փվյալ Կոնվենցիայի 18-րդ բաժնի գ) կետի դրույթների նկատմամբ («Միավորված ազգերի պաշտոնապար անձինք... ազատվում են պետական ծառայողական պարտականություններից») Նայաստանի Նանրապետությունը հանդես է եկել վերապահմամբ, ըստ որի՝ այդ դրույթները չեն փարածվում ՆՏ քաղաքացիների վրա: Դրանով իսկ վերացել է Կոնվենցիայի փվյալ դրույթի և ՆՏ Սահմանադրության հոդված 46-ի միջև հնարավոր հակասությունը:

ՄԱԿ-ի Մասնագիտացված գործակալությունների արտոնությունների և անձեռնմխելիության մասին 1947թ. կոնվենցիայի բաժին 20-ը ևս պարունակում է համանման դրույթ, համաձայն որի՝ «Մասնագիտացված հաստատությունների պաշտոնապար անձինք ազատվում են պետական պարտականություններից, պայմանով, որ այն պետությունների նկատմամբ, որոնց քաղաքացիներ են նրանք հանդիսանում, նման անձեռնմխելիություններից օգտվում են միայն մասնագիտացված հաստատությունների այն պաշտոնապար անձինք, որոնց ազգանունները, ելնելով նրանց պարտականություններից, ներառված են համապատասխան մասնագիտացված հաստատությունների գլխավոր ադմինիստրատորների կազմում և համապատասխան կառավարությունների կողմից հաստատված ցուցակներում:

Մասնագիտացված հաստատությունների այլ պաշտոնապար անձանց պետական պարտականությունների կատարման գործում ներգրավելու դեպքում երկրի կառավարությունը համապատասխան մասնագիտացված հաստատության խնդրանքով այդ պաշտոնապար անձանց ներգրավման կապակցությամբ փրամադրում է այնպիսի ժամանակավոր փարկետում, որը կարող է անհրաժեշտ լինել հաստատության հիմնական աշխատանքում ընդմիջումից խուսափելու համար»: Նշված բաժնի դրույթը, համապատասխան վերապահման բացակայության պարագայում, կարող է կիրառվել նաև ՆՏ քաղաքացիների նկատմամբ՝ առաջացնելով հակասահմանադրական իրավիճակ:

Միաժամանակ, անհրաժեշտ է ավելի մեծ ուշադրություն դարձնել ՆՏ Սահմանադրության հոդված 43-ի մաս 2-ի այն պահանջին, որ «Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների սահմանափակումները չեն կարող գերազանցել Նայասպանի Նանրապետության միջազգային պարտավորություններով սահմանված շրջանակները»: Մասնավորապես, «Նանրային ծառայությունները կարգավորող մարմնի մասին» ՆՏ օրենքի 12 հոդվածի երկրորդ նախադասությունում ամրագրված նորմի՝ Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով» 2007թ. հունվարի 16-ի ՍԴՈ-673 որոշման մեջ ՆՏ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ «իրավական համակարգում առկա միմյանց հակասող նորմերը ոչ միայն չեն ապահովում հասարակական հարաբերությունների արդյունավետ կարգավորում, այլև սահմանափակում են ՆՏ Սահմանադրությամբ (18, 19 հոդվածներ) երաշխավորված անձի իրավունքների պաշտպանության իրավական հնարավորությունները, այդ թվում՝ դատական կարգով, արդյունքում չեն բխում ՆՏ միջազգային պարտավորություններից, հետևաբար՝ նաև ՆՏ Սահմանադրության 43 հոդվածի (2-րդ մաս) պահանջներից»:

2007 թվականին ՆՏ Նախագահի կողմից Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա որևէ դիմում չի ներկայացվել սահմանադրական դատարան: Մինևույն ժամանակ, ՆՏ Նախագահի կողմից 28.12. 2006թ. սահմանադրական դատարան ներկայացված մեկ դիմումի հիման վրա քննության ընդունված գործով սահմանադրական դատարանը որոշում է կայացրել 16.02.2007 թվականին: Նշված դիմումը վերաբերում է «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» Նայասպանի Նանրապետության օրենքի 35 հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի վերջին նախադասությունների, 49 հոդվածի «ե» կետի, 112 հոդվածի 2-րդ կետի, 4-րդ կետի վերջին նախադասության և 5-րդ կետի դրույթների՝ ՆՏ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելուն:

«Ազգային ժողովի կանոնակարգ» Նայասպանի Նանրապետության օրենքի 35 հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի վերջին նախադասությունների, 49 հոդվածի «ե» կետի, 112 հոդվածի 2-րդ կետի, 4-րդ կետի վերջին նախադասության և 5-րդ կետի դրույթների՝ ՆՏ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՆՏ սահմանադրական դատարանն իր 16.02.2007թ. ՍԴՈ-678 որոշմամբ որոշել է.

«1. ՆՏ Սահմանադրության 27 հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերին հակասող և անվավեր ճանաչել «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 35 հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի վերջին նախադասություններում, 112 հոդվածի 2-րդ կետով, 4-րդ կետի վերջին նախադասությամբ և 5-րդ կետով նախատեսված դրույթները:

2. ՆՏ Սահմանադրության 62 հոդվածին հակասող եւ անվավեր ճանաչել «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի 49 հոդվածի «ե» կետով նախատեսված դրույթը»:

Քննության առնվող հարցի առնչությամբ սահմանադրական դատարանը միաժամանակ փաստել է, որ ՆՏ Սահմանադրության 27 հոդվածը, մի կողմից, երաշխավորում է յուրաքանչյուրի համար կարծիքի ազատ արտահայտման, խոսքի ազատության (ներառյալ տեղեկատվության ցանկացած միջոցով տեղեկություններ եւ գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատության) իրավունքը, մյուս կողմից՝ կարելու է լրարվամիջոցների եւ տեղեկատվական այլ միջոցների ազատությունը՝ որպես հիշյալ իրավունքների ապահովման երաշխիք: Այս ենթատեսակով առանձնակի շեշտվում է, որ «Պետությունը երաշխավորում է տեղեկատվական, կրթական, մշակութային եւ ժամանցային բնույթի հաղորդումների բազմազանություն առաջարկող անկախ հանրային ռադիոյի եւ հեռուստատեսության առկայությունը եւ գործունեությունը»:

Զանգվածային լրարվամիջոցի անկախությունը, մասնավորապես, ենթադրում է ծրագրային քաղաքականության, հաղորդագանկի կազմման, հաղորդումների ուղղվածության որոշման գործընթացներում ինքնուրույնություն ու ազատություն, այդ գործընթացների վրա իշխանությունների որեւէ ազդեցության բացառում: Այդ նկատառումներից ելնելով էր նաեւ, որ հեռարձակվող լրարվամիջոցների գործունեության կարգավորումը՝ ՆՏ միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում, ՆՏ սահմանադրական փոփոխություններով ճանաչվեց որպես սահմանադրաիրավական գործառույթ եւ Սահմանադրության 83.2. հոդվածով նախատեսվեց. «Նեռարձակվող լրարվության միջոցների ազատության, անկախության եւ բազմազանության ապահովման նպատակներից ելնելով՝ օրենքով ստեղծվում է անկախ կարգավորող մարմին...»:

Ինչպես ՆՏ Սահմանադրության 27 հոդվածի դրույթները, այնպես էլ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի՝ Նանրային հեռարձակման անկախության երաշխիքների վերաբերյալ թիվ R (96) 10 հանձնարարականը տեղեկատվության ազատության եւ հանրային հեռարձակման անկախության ապահովման խնդիրների լուծումը տեսնում են օրգանական կապի մեջ: Եվրախորհրդի Նախարարների կոմիտեն հիշյալ փաստաթղթում, մասնավորապես, շեշտելով մամուլի ազատության հիմնարար սկզբունքի կարելու է ժողովրդավարական հասարակությունում, առաջարկում է Եվրախորհրդի անդամ երկրներին օրենսդրությամբ երաշխավորել հանրային հեռարձակումների անկախությունը, որը ենթադրում է ծրագրային, խմբագրական ու կառուցակարգային ինքնուրույնություն: Միաժամանակ, Եվրախորհրդի Նախարարների կոմիտեի թիվ R (96) 10 հանձնարարականի բացատրական հուշագրի նախաբանի 3-րդ մասում շեշտվում է, որ հանրային հեռարձակման կազմակերպումը տարբերվում է պետական նախապիպերից հենց նրանով, որ այն իրականացվում է անկախ եւ առանց իշխանության մարմինների որեւէ միջամտության: Այդ

հաղորդումները կազմակերպող մարմինների անկախության երաշխավորումը դիտարկվում է որպես հիմնարար սկզբունք: Շեշտվում է նաև, որ նույնիսկ պետական ֆինանսավորումը չի կարող միջոց դառնալ այդ մարմինների խմբագրական անկախության կամ կառուցակարգային ինքնուրույնության վրա ուղղակի կամ անուղղակի ճնշում գործադրելու համար (Նանձնարարականի 5-րդ մաս): Նանրային հեռարձակման անկախությունը նշված Նանձնարարականով ճանաչելով որպես հիմնարար սկզբունք՝ պահանջ է առաջադրվում, որ այն պետք է զերծ լինի փնտեսական, քաղաքական կամ վարչական ներազդեցությունից եւ ծառայի ողջ հանրությանը:

Տվյալ ոլորտի իրավական կանոնակարգման համար սկզբունքային նշանակություն ունի Եվրախորհրդի Խորհրդարանական վեհաժողովի 1641 (2004) 1 հանձնարարականում ամրագրված այն դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ հանրային լրատվության հեռարձակումը պետք է փարբերել առեւտրային կամ քաղաքական նպատակներ հետապնդող լրատվության հեռարձակումից, քանի որ հանրային լրատվության գլխավոր նպատակը գաղափարներ եւ փեղեկություններ փնտրելու, սփանալու եւ փարածելու ազատության անկողմնակալ ապահովումն է ողջ հանրության համար, որով եւ պայմանավորված է նման լրատվության անկախության անհրաժեշտությունը:

Նայաստանի Նանրապետությունը, 2000թ. դեկտեմբերին վավերացնելով Եվրախորհրդի կանոնադրությունը, պարտավորվել է առաջնորդվել վերջինիս դրույթներով, հաշվի առնել Նախարարների կոմիտեի եւ Խորհրդարանական վեհաժողովի հանձնարարականները եւ անհրաժեշտ նախադրյալներ ստեղծել դրանց իրականացման համար:

ՆՏ սահմանադրական դափարանը միաժամանակ արձանագրել է նաև, որ օրենսդիր մարմինն առանձնահատուկ դեր ունի յուրաքանչյուր երկրի ժողովրդավարական զարգացման համար: Պառլամենտարիզմի մշակույթը քաղաքակիրթ բազմակարծության եւ երկխոսության մշակույթ է: Այն առաջին հերթին դրսևորվում է ժողովրդի կողմից իր իշխանությունը ներկայացուցչական մարմինների միջոցով իրականացնելիս: Նասարակական հարաբերությունների կանոնակարգման նկատմամբ դրսևորվող մոտեցումները եւ օրենսդիր մարմնի վերահսկողական լիազորությունների թափանցիկ ու հրապարակային իրականացումը քաղաքացիական հասարակության ձեւավորման կարեւորագույն երաշխիքներից են: Մյուս կողմից՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դափարանն իր փարբեր վճիռներում բազմիցս ընդգծել է այն իրավական դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ ժողովրդավարական համակարգերում իշխանությունների գործունեությունը պետք է ենթարկվի նաև հասարակական կարծիքի ուշադիր վերահսկողությանը: Նայաստանի Նանրապետությունում վերջին 15 փարիների ընթացքում ձեւավորվել է նաև այնպիսի կայուն ավանդույթ, որ օրենսդիր մարմնի գործունեությունը եղել է առավել թափանցիկ ու հասու հանրության բոլոր շերտերին: Իր հերթին, Եվրախորհրդի Նախարարների կոմիտեի թիվ R (96) 10

հանձնարարականը կարելի էր հանրային հեռարձակման անկախությունը, միաժամանակ բացառական հուշագրի թիվ 21 ուղղորդիչ ցուցումով նախատեսում է, որ հանրային հեռարձակման խնդիրն է նաև ապահովել քաղաքական բազմակարծությունը՝ խորհրդարանական փոքրամասնությանը, փարբեր քաղաքական ուժերին իրենց տեսակետը ներկայացնելու համար փրամադրելով եթերաժամ:

ՆՏ Ազգային ժողովի, նրա մարմինների ու առանձին պարզամավորների գործունեության լայն հրապարակայնության երաշխավորումը, այդ թվում ներկայումս գոյություն ունեցող եւ ավանդույթ դարձած ձեւերի շրջանակներում, բխում է իրավական, ժողովրդավարական պետության սահմանադրական սկզբունքներից եւ պետք է ապահովված լինի օրենսդրական ու կազմակերպչական անհրաժեշտ հիմքերով: Միաժամանակ, այդ հիմքերը պետք է լինեն իրավաչափ, բխեն իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման սահմանադրական սկզբունքի պահանջներից, չխախտեն սահմանադրական ինստիտուտների գործառնական ու կառուցակարգային անկախության պահանջները: Այդ հարցի առնչությամբ ՆՏ սահմանադրական դատարանն իր իրավական դիրքորոշումն արտահայտել է 11.01.2001թ. ՄԴՈ-278 որոշմամբ: Դրա հետ մեկտեղ, ՆՏ սահմանադրական փոփոխությունները նոր պահանջներ առաջադրեցին լրավամիջոցների ազատության ու անկախ գործունեության երաշխավորման համար: Սահմանադրական դատարանը հատուկ շեշտել է, որ վերջինիս ապահովումը ՆՏ Ազգային ժողովի առջև մասնավորապես խնդիր է դնում փոխկապվածության մեջ վերանայել եւ Սահմանադրության պահանջներին համապատասխանեցնել 2000թ. հոկտեմբերի 9-ին ընդունված՝ «Նեոստրատեգիայի եւ ռադիոյի մասին», 2003թ. դեկտեմբերի 13-ին ընդունված՝ «Զանգվածային լրատվության մասին» օրենքների, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՆՏ օրենքի, ինչպես նաև տվյալ խնդրին առնչվող այլ օրենքների համապատասխան դրույթները: Նիշյալ օրենքների դրույթների համեմատական վերլուծությունը վկայում է, որ ՆՏ միջազգային պարտավորություններին համապատասխան Նանրային հեռուստառադիոընկերություն ստեղծելու իրավական երաշխիքները դեռևս լիարժեք ու ամբողջական չեն: Խնդիրը շրապ համակարգային լուծում է պահանջում, եւ հիմնախնդրին առնչվող որեւէ օրենքի այս կամ այն դրույթի սահմանադրականության գնահատմամբ հարցն ամբողջությամբ չի սպառվում: Մասնավորապես, քննության առարկայի առնչությամբ միջազգային պրակտիկական վկայում է, որ հարցի սկզբունքային լուծման բանաձեւն օրենսդիր մարմնի գործունեության առավելագույն հրապարակայնության ապահովումն է՝ լրավամիջոցների, այդ թվում հանրային, գործառնական ու կառուցակարգային անկախության երաշխավորման պայմաններում: Ինչ վերաբերում է իրավաչափ ձեւի ընտրությանը, ապա դա օրենսդիր մարմնի խնդիրն է: Բոլոր դեպքերում, միջազգային պրակտիկայում առկա ցանկացած ձեւի ընտրության պարագայում, պետք է իրավական երաշխիքներ ստեղծվեն, որպեսզի հանրային հեռարձակման պրակտիկայում

օրենսդիր մարմնի գործունեության լայն հրապարակայնության եւ քաղաքական բազմակարծության ապահովումը չվրանգվեն: Սահմանադրական դարարանն իրավական դիրքորոշում է արտահայտել, որ Կրկյալ խնդրի լուծման ժամանակ, ելնելով նաեւ ՏՏ միջազգային պարավորություններից, ՏՏ Ազգային ժողովն առաջին հերթին պէտք է առաջնորդվի ՏՏ Սահմանադրության 27, 83.2. հոդվածների, ինչպէս նաեւ Եվրախորհրդի Նախարարների կոմիտէի թիվ R (96) 10 հանձնարարականի, դրա բացառական հուշագրի, Խորհրդարանական վեհաժողովի՝ Նանրային հեռարձակում թիվ 1641 (2004) 1 հանձնարարականի դրույթներով:

Սահմանադրական դարարանն արձանագրում է, որ Կրկյալ որոշման շրջանակներում ամրագրված իրավական դիրքորոշումները դեռեւս համարժէք օրենսդրական իրացում չեն գտել:

ՏՏ ԱԺ պարզամավորների առնվազն մեկ հինգերորդի դիմումների հիման վրա ընդունված ՄԴ որոշումներն ու դրանց կատարումը

Ինչպէս նշվեց, սահմանադրական դարարանում մուտքագրված՝ պարզամավորների առնվազն մեկ հինգերորդի կողմից ներկայացված միակ դիմումը սահմանադրական դարարանի աշխարակարգային որոշմամբ ընդունվել էր քննության և գործի քննությունը նշանակվել էր 04.05.2007 թվականին: Նշված դիմումը վերաբերում էր «Նասարակության եւ պետության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՏՏ օրենքի 3 հոդվածի 1-ին մասի, 4 հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերի, 6, 7 եւ 8 հոդվածների, 18 հոդվածի 2-րդ մասի՝ ՏՏ Սահմանադրությանը համապարասխանության հարցը որոշելուն: Սակայն մեկ պարզամավորի կողմից դիմումը հետ վերցնելու կապակցությամբ, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 26 պարզամավորները չեն կազմում ՏՏ ԱԺ պարզամավորների մեկ հինգերորդը, սահմանադրական դարարանն իր 27.04.2007 թվականի աշխարակարգային որոշմամբ գործի վարույթը կարճեց:

Պարզամավորների առնվազն մեկ հինգերորդի կողմից 10.10.2006 թվականին սահմանադրական դարարան ներկայացված դիմումի հիման վրա սահմանադրական դարարանը գործով որոշում է կայացրել 16.01.2007 թվականին, ինչի վերաբերյալ րեղեկավորությունն արդեն իսկ ներկայացված է սահմանադրական դարարանի 2006 թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ հաղորդման մեջ: Քննության առնելով «Նանրային ծառայությունները կարգավորող մարմնի մասին» ՏՏ օրենքի 12 հոդվածի երկրորդ նախադասությունում ամրագրված նորմի՝ ՏՏ Սահմանադրությանը համապարասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, սահմանադրական դարարանը, մասնավորապէս, որոշել էր. «Նանրային ծառայությունները կարգավորող մարմնի մասին»

ՆՏ օրենքի 12 հոդվածի 2-րդ նախադասությունում ամրագրված դրույթը, համաձայն որի՝ հանձնաժողովի սահմանած սակագների մեծությունները դաբարական կարգով բողոքարկման ենթակա չեն, ճանաչել Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 18 (1-ին մաս) եւ 43 (2-րդ մաս) հոդվածներին հակասող եւ անվավեր: Սույն որոշման կապարումն ապահովելու նպատակով ՆՏ Ազգային ժողովը 2007թ. փետրվարի 21-ին ՆՕ-89-Ն օրենքով համապատասխան փոփոխություն է կատարել «Նանրային ծառայությունները կարգավորող մարմնի մասին» ՆՏ օրենքի 12 հոդվածում:

Անհատական (ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց) դիմումների հիման վրա ընդունված ՄԴ որոշումներն ու դրանց կատարումը

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված անհատական դիմումների մոտ 91 փոկոսը չի ընդունվել սահմանադրական դատարանի կողմից, քանի որ դրանք չեն համապատասխանել «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 27 և 28, ՆՏ սահմանադրական դատարանի կանոնակարգի 21 և 22 հոդվածներով սահմանված՝ դիմումին ներկայացվող պահանջներին, և աշխատակազմի կողմից վերադարձվել են դիմողներին: Անհատական դիմումների ընդհանուր վիճակագրության վերլուծությունը վկայում է, որ դրանց շուրջ 9 փոկոսն է օրենքի նորմի սահմանադրականության հարցերին առնչվում: Նիմնական դիմումները վերաբերում են օրենքների կիրառմանն առնչվող հարցերին կամ ընդհանուր իրավասության ու մասնագիտացված դատարանների իրավագործությանը վերաբերող փարբեր այլ հարցերի: Զգալի թիվ են կազմում նաեւ այն դիմումները, որոնք վերաբերում են մարդկանց սահմանադրական այս կամ այն իրավունքի խախտմանը, սակայն որը չի առնչվում օրենքի նորմի սահմանադրականությանը եւ սահմանադրական դատարանի ներկա լիազորությունների շրջանակներում հնարավոր չէ այն ինքնուրույն դատաքննության առարկա դարձնել: Ակնհայտ է նաեւ, որ դիմողների իրավական պարաստվածության մակարդակի ցածր լինելու պայմաններում, բավարար չէ նաեւ նրանց ցուցաբերվող փաստաբանական օգնությունը: Այսուհանդերձ, սահմանադրական եւ օրենսդրական ներկա փոփոխություններն սրեղծել են որոշակի հնարավորություններ անձանց սահմանադրական արդարադատության իրավունքը երաշխավորելու ու պաշտպանելու համար:

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված 60 դիմումներ /52-ը՝ ֆիզիկական անձանց, 8-ը՝ իրավաբանական անձանց կողմից ներկայացված/ ընդունվել են սահմանադրական դատարանի կողմից և ներկայացվել դաբարական կազմերին՝ դրանց հիման վրա գործը քննության ընդունելու հարցը լուծելու համար:

Այդ դիմումներից 43-ն ընդունվել է քննության, ընդ որում, դրանցից 42-ը՝ դափական կազմերի որոշումներով, իսկ 1-ը՝ սահմանադրական դափարանի աշխարակարգային որոշմամբ՝ հաշվի առնելով, որ համապատասխան դափական կազմում որոշման ընդունման համար չի ապահովվել միաձայնություն: 16 դիմումների քննության ընդունումը մերժվել է՝ հիմնականում «Սահմանադրական դափարանի մասին» ՆՏ օրենքի 69 հոդվածի 7-րդ մասի հիմքերով, ինչպես նաև նկարի ունենալով, որ սահմանադրական դափարանը փվյալ հարցով արդեն իսկ որոշում ընդունել է: Ընդ որում, նշված 16 դիմումներից 14-ի քննությունը մերժվել է դափական կազմերի կողմից, իսկ 2-ինը՝ սահմանադրական դափարանի աշխարակարգային որոշմամբ՝ հաշվի առնելով, որ դափական կազմերում որոշման ընդունման համար չի ապահովվել միաձայնություն: Մեկ դիմումի հիման վրա գործը քննության ընդունելու հարցը դեռևս գտնվում է ընթացքի մեջ:

Քննության ընդունված 43 դիմումներից 5-ով դեռևս գործով որոշում չի կայացվել: 38 դիմումներով, որոնցից քսանչորսը միավորված են եղել համանման պահանջներով դեռևս 2006 թվականին ներկայացված երեք այլ դիմումների հետ մեկ գործում, երկուսը՝ մեկ այլ գործում, սահմանադրական դափարանն ըստ էության որոշումներ է կայացրել: Դրանցից 27 դիմումի հիման վրա (3 գործով) իրավական ակտերի վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՆՏ Սահմանադրությանը հակասող, իսկ 11 գործով՝ ՆՏ Սահմանադրությանը համապատասխանող:

2007 թվականի ընթացքում քննության առնված 27 անհատական դիմումները, որոնցով օրենքների վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՆՏ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր, վերաբերում են հետևյալներին.

1. «Քաղաքացիներ Նակոբ Դանիելյանի, Վաչագան Խաչատրյանի, Լենա Նախնազարյանի, Թամարա Մկրտչյանի, «Կարեն Ղազարյան» ԱԶ-ի, Արփակ Բաղայանի, Մարիեփա Նախվերդյանի և Սամվել Ղարիբյանի, Մայիս Վահրադյանի, Սպարտակ Զաքարյանի, Ռոզա Մինասյանի, Բորիս Վանյանի, Վերսանդիկ Նակոբյանի և Նեղինե Ամիրխանյանի, Շամիր Մարդանյանի, «Վարդան Սերգո» ՍՊԸ-ի, Շողիկ Նովհաննիսյանի, Գեղեցիկ Առաքելյանի, Միսակ Պողիկյանի, Խաչիկ Նաջյանի, Սուսաննա Ղարամյանի, Ժենյա Նամբարձումյանի, Արուսյակ Փայրյանի, Բալգիզար Մահմեդովայի, Մանվել և Սվետլանա Նովհաննիսյանների, Դավիթ, Նորայր, Կարինե և Արթուր Նովհաննիսյանների, Մայրանուշ Սրեփանյանի, Արփո Ալավերդյանի դիմումների հիման վրա՝ ՆՏ քաղաքացիական դափարության օրենսգրքի 230 հոդվածի 1-ին կետի, 231.1., 231.2. հոդվածների դրույթների՝ ՆՏ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՆՏ սահմանադրական դափարանն իր 09.04.2007թ. ՍԴՈ-690 որոշմամբ որոշել է.

«1. Նայասպանի Նանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 230 հոդվածի 1-ին կետի դրույթները համապատասխանում են Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Նայասպանի Նանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 231.1. հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերի դրույթները (2006թ. հուլիսի 7-ի խմբագրությամբ) համապատասխանում են Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրությանը:

3. Նայասպանի Նանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 231.1. հոդվածի 2-րդ կետը (2006թ. հուլիսի 7-ի խմբագրությամբ).

ա) վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշում կայացնելու ժամկետ սահմանելու առումով, համապատասխանում է Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրությանը,

բ) վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշման պարճառաբանման պարտադիր պայման չնախատեսելու, հետեւաբար, նաեւ՝ արդարադատության արդյունավետության, բավարար մարչելիության իրավական երաշխիքներ չապահովելու առումով, ճանաչել Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրության 3, 6 (1-ին և 2-րդ մասեր), 18 (1-ին մաս) և 19 (1-ին մաս) հոդվածների պահանջներին հակասող և անվավեր:

4. Նայասպանի Նանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 231.2. հոդվածի դրույթները համապատասխանում են Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրությանը»:

Սահմանադրական դատարանի ԿԿԿԿ որոշման կարարման ապահովմանն են կոչված «ՆՆ դատական օրենսգրքի» 50 և 53 հոդվածների դրույթները՝ նախատեսելով բողոքը վերադարձնելու մասին որոշման հիմնավորված ու պարճառաբանված լինելու պահանջ: Դրա հետ մեկտեղ, սահմանադրական դատարանն արճանագրում է, որ մեծ թիվ են կազմում քաղաքացիների այն դիմումները, որոնք վերաբերում են վճռաբեկության կարգով բողոքների ներկայացման Կարաբնույթ դժվարություններին:

2. «ՆՆ գլխավոր դատախազի, քաղաքացի Տ. Սահակյանի և ՆՆ Կարաճքային կառավարման նախարարության Նայասպանի փրկարար ճառայության դիմումների հիման վրա՝ ՆՆ քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.1. հոդվածի 2-րդ մասի, 414.2. հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 3-րդ կետերի դրույթների՝ ՆՆ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՆՆ սահմանադրական դատարանն իր 11. 04. 2007 թվականի ՍԴՈ-691 որոշմամբ որոշել է.

«1. ՆՆ Կարաճքային կառավարման նախարարության Նայասպանի փրկարար ճառայության դիմումի մասով գործի վարույթը կարճել:

2. Նայասպանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.1. հոդվածի 2-րդ մասը (2006թ. հուլիսի 7-ի խմբագրությամբ).

ա) վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշում կայացնելու ժամկետ սահմանելու առումով, համապարասխանում է Նայասփանի Նանրապետության Սահմանադրությանը,

բ) վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշման պարճառաբանման պարտադիր պայման չնախատեսելու, հետեւաբար, նաեւ՝ արդարադատության արդյունավետության, բավարար մատչելիության իրավական երաշխիքներ չապահովելու առումով, ճանաչել Նայասփանի Նանրապետության Սահմանադրության 3, 6 (1-ին եւ 2-րդ մասեր), 18 (1-ին մաս), 19 (1-ին մաս) հոդվածների պահանջներին հակասող եւ անվավեր:

3. Նայասփանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.2. հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 3-րդ կետերի դրույթները (2006թ. հուլիսի 7-ի խմբագրությամբ) համապարասխանում են Նայասփանի Նանրապետության Սահմանադրությանը»:

ՆՏ սահմանադրական դատարանի այս որոշման կատարմանը նույնպէս կոչված են «ՆՏ դատական օրենսգրքի» 50 եւ 53 հոդվածների դրույթները՝ նախատեսելով բողոքը վերադարձնելու մասին որոշման հիմնավորված ու պարճառաբանված լինելու պահանջ:

Սակայն անհատական դիմումների հիման վրա դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ դատարանների կողմից բողոքը վերադարձնելու մասին որոշման ոչ բավարար հիմնավորումը պարճառ է դառնում, որ քաղաքացիները չեն համոզվում իրենց բողոքի ոչ իրավաչափ լինելու հարցում: Ավելին, քիչ չեն դեպքերը, երբ դիմումը պարզապէս անուշադրության է մատնվում, եւ դիմողն արդյունավետ միջոց չունի բողոքարկելու նաեւ դատարանի ու դրա պաշտոնատար անձանց անգործությունը: Մասնավորապէս, «Քաղաքացի Արտակ Զեյնալյանի դիմումի հիման վրա՝ ՆՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 26-րդ գլխի՝ Նայասփանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապարասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով սահմանադրական դատարանն արձանագրեց, որ չնայած դատական իշխանության համակարգում արդարադատական գործընթացի բոլոր փուլերն օրենքով կանոնակարգված են, որոշակիացված են բողոքարկման ընթացակարգերը, նախատեսված են դատական իշխանության բնականոն գործունեության որոշակի երաշխիքներ, այսուհանդերձ, դատական իշխանության պաշտոնատար անձանց անգործության վերացման արդյունավետ ձեւերի հարցն օրենսդրական լրացուցիչ կանոնակարգման խնդիր ունի:

ՆՏ դատական օրենսգրքի 89, 90 հոդվածներով սահմանված են դատավորի պաշտոն զբաղեցնող անձանց պարտադիր վարքագծի կանոնները: Նույն օրենսգրքի մի շարք այլ հոդվածների համաձայն ընդհանուր իրավասության, քաղաքացիական, քրեական, վարչական, վերաքննիչ դատարանների նախագահների, ՆՏ վճռաբեկ դատարանի նախագահի անմիջական պարտականությունն այդ դատարանների բնականոն գործունեությունն ապահովելը եւ դատավորի կողմից նրա անմիջական պարտականությունների կատարմանը

հեփեւելն է (25, 30, 34, 38, 49 եւ 61 հոդվածներ), ընդ որում, դատարանների նախագահների այդ պարպականության ոչ պարզաճ իրականացումը նույն օրենսգրքի 165 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն նրանց կարգապահական պարասխանապլության ենթարկելու հիմք է:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ օրենսդրական վերջին զարգացումները մասնակիորեն են լուծում բնության առարկա խնդիրը (հանձին նաեւ կարգապահական վարույթի ինստիտուտի (համաձայն ՆՏ դատական օրենսգրքի 155 հոդվածի)): Բացի դրանից, դատարանի բնականոն գործունեության ապահովման տեսակետից օրենքը որոշակի պարպավորություններ է դնում նաեւ դատարանների նախագահների խորհրդի վրա (մասնավորապէս, ՆՏ դատական օրենսգիրք, հոդվ. 72): Այսուհանդերձ, հաշվի առնելով նաեւ ձեւավորված իրավակիրառական պրակտիկան, ելնելով ՆՏ քաղ. դատ. օր.-ի 91 հոդվածի 2-րդ կետի իմպերատիվ պահանջից՝ հայցադիմումն սրանալու պահից դրա մերժման վերաբերյալ եռօրյա ժամկետում որոշում կայացնելու վերաբերյալ, ինչպէս նաեւ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ դատական իշխանության մարմիններում անգործության պարագան անձի արդարադատության մարջելիության իրավունքի սահմանափակման պարճառ է դառնում, սահմանադրական դատարանը գրել է, որ, նախ. ՆՏ վճռաբեկ դատարանը կարող էր, օրենսդրության փարակերպ ընկալման ու մեկնաբանման պայմաններում, երաշխավորել մարդու արդարադատության մարջելիության իրավունքը՝ օրենքի միատեսակ կիրառումն ապահովելու միջոցով: Սակայն խնդիրը միայն օրենքի մեկնաբանման ճանապարհով արդյունավետ չի կարող լուծվել: ՆՏ Ազգային ժողովն առավել հստակ պետք է սահմանի դատարանների, նրանց պաշտոնապար անճանց անգործության հեփեւանքով անձի խախտված իրավունքները դատավարական ողջամիտ ժամկետում վերականգնելու եւ պարճառված վնասը փոխհատուցելու արդյունավետ ընթացակարգեր, որոնց բացակայության պայմաններում լիարժեք չի կարող երաշխավորվել նաեւ արդարադատության մարջելիության՝ անձի իրավունքն այն բովանդակությամբ, որն անմիջականորեն բխում է ինչպէս ՆՏ Սահմանադրության 18, 19 հոդվածների, այնպէս էլ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6 հոդվածի իմաստից: Իսկ այդ խնդիրը դուրս է ՆՏ քաղ. դատ. օր.-ի 26-րդ գլխի գործող նորմերի իրավակարգավորման շրջանակներից:

ՆՏ Ազգային ժողովը դեռեւս սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշման իրացման ուղղությամբ գործնական քայլեր չի ձեռնարկել եւ իր նկատառումների մասին, թեկուզ սահմանադրական դատարանում իր ներկայացուցչի միջոցով, որեւէ տեղեկատվություն չի փրամադրել:

3. «Քաղաքացի Գեորգ Գգրարյանի դիմումի հիման վրա՝ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 311 հոդվածի 2-րդ կետի, 414.2. հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 3-րդ

կետերի՝ Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՆՏ սահմանադրական դատարանն իր 24.07.2007 թվականի ՄԴՈ-710 որոշմամբ որոշել է.

«1. Նայասպանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.2. հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 3-րդ կետերի վերաբերյալ Գ. Գզարյանի դիմումի մասով գործի վարույթը կարճել:

2. Նայասպանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 311 հոդվածի 2-րդ կետի դրույթները ճանաչել Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրության 19 հոդվածին (1-ին մաս) հակասող և անվավեր:

3. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 68 հոդվածի 9-րդ մասի հիմքերով ՆՏ Սահմանադրության 19 հոդվածին (1-ին մաս) հակասող և անվավեր ճանաչել նաև Նայասպանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 311 հոդվածի 1-ին կետի, ինչպես նաև 292 հոդվածի 5-րդ կետի, 297 հոդվածի, 363 հոդվածի 2-րդ մասի, 394 հոդվածի 5-րդ մասի, 398 հոդվածի 6-րդ մասի, 421 հոդվածի 3-րդ մասի դրույթները և 419 հոդվածի 2-րդ կետի լրացուցիչ նախաքննություն նախապեսող դրույթը»:

Սույն գործն առավելապես կարեւորվում է այն հանգամանքով, որ վերջ դրեց խորհրդային ժառանգություն հանդիսացող մի համակարգի, որը կոռուպցիոն մեծ ռիսկ էր պարունակում և աղավաղում էր մրցակցային դատավարության էությունը: Իր իրավական դիրքորոշումների մեջ սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես, արձանագրեց, որ ՆՏ քր.դատ.օր.-ով նախաբեւաված կարգով գործը լրացուցիչ նախաքննության ուղարկելով՝ դատարանը դուրս է գալիս դատավարությունում անկողմնակալ իր դերի շրջանակներից և ուղղորդում է լրացուցիչ նախաքննության ընթացքը՝ իրականացնելով արդարադատության գործառույթի հետ անհամապետելի գործողություններ: Դատարանը նաև կողմերի միջև հավասարության նժարը խախտում է ի շահ մեղադրանքի կողմի, դրանով իսկ խախտելով ՆՏ Սահմանադրության 18 հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված՝ անձի դատական և իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքը: Քրեական գործը լրացուցիչ նախաքննության ուղարկելու ինստիտուտի նման ձեռով կիրառումը պարունակում է նաև արդար դատաքննության փարրերից մեկի՝ դատաքննությունը ողջամիտ ժամկետում կազմակերպելու պահանջի խախտման վրանգ: Քրեական գործի լուծման ձգձգումն ընդհանրապես բացասաբար է անդրադառնում մեղադրյալի, ինչպես նաև փուժողի վրա: Սակայն մարդու իրավունքների պաշտպանության փեսանկյունից ավելի վրանգավոր է գործի քննության ողջամիտ ժամկետի խախտումն այն դեպքում, երբ մեղադրյալի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել կալանքը: Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է նաև, որ ՆՏ Սահմանադրության 21 հոդվածում ամրագրված անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի կարեւոր բաղադրարարրերից է չփարափված կասկածները

հոգույր մեղադրյալի մեկնաբանելու պահանջը: Նշված պահանջի կարարումը եւ քրեական գործը դադարանի որոշմամբ լրացուցիչ նախաքննության ուղարկելը գործնականում անհամապեղելի են միմյանց հետ:

Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ քրեական գործը դադարանի որոշմամբ լրացուցիչ նախաքննության ուղարկելու ինստիտուցիոնալ ավելի շարք բնորոշ է եղել խորհրդային իրավակարգին, եւ փասնամյակներ շարունակ նման ձեւով այն կիրառած երկրներում առկա է դրանից հրաժարվելու միտում: Նշված կարգի մերժման անհրաժեշտությունը հիմնականում բացատրվում է քրեական դատավարության այնպիսի կարեւորագույն սկզբունքների հետ անհամապեղելիությամբ, ինչպիսիք են դադարանի անկողմնակալությունը, դատավարության կողմերի հավասարությունն ու մրցակցությունը:

Սահմանադրական դադարանի այդ որոշումը միարժեք ջնդունվեց գործադիր իշխանության, դատախազության, դատարանների կողմից, քանի որ մերժվում էր փասնամյակներ գործած մի համակարգ: Այսուհանդերձ, ՏՏ Ազգային ժողովի կողմից՝ ըստ սահմանադրական դադարանում ՏՏ Ազգային ժողովի ներկայացուցչի հավասարման, լուրջ նախապարաստական աշխատանքներ են փարվում ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգիրքը համակարգային առումով վերափոխելու եւ, մասնավորապես, սահմանադրական դադարանի սույն որոշման կարարումն ապահովելու ուղղությամբ:

Սահմանադրական դադարանի 2006 թ. ընդունած որոշումների կարարման վիճակի վերաբերյալ հաղորդման մեջ նշվել էր, որ «Քննության ընդունված 17 դիմումներից 7-ով դեռևս ըստ եության որոշում չի կայացվել»: Այդ դիմումների վերաբերյալ որոշումները կայացվել են 2007 թվականին, ընդ որում, դրանցից երեքը միավորվել են վերոհիշյալ 24 դիմումների հետ մեկ գործում, երկուսը՝ մեկ այլ գործում, իսկ մնացած երկուսը քննվել են որպես առանձին գործեր:

Առաջին երեք դիմումները վերաբերում են «Քաղաքացիներ Նակոբ Դանիելյանի, Վաչագան Խաչատրյանի, Լենա Նախնազարյանի, Թամարա Մկրտչյանի, «Կարեն Ղազարյան» ԱԶ-ի, Արտակ Բաղալյանի, Մարիեփա Նախվերդյանի եւ Սամվել Ղարիբյանի, Մայիս Վահրադյանի, Սպարտակ Զաքարյանի, Ռոզա Մինասյանի, Բորիս Վանյանի, Վերսանդիկ Նակոբյանի եւ Նեղինե Ամիրխանյանի, Շամիր Մարդանյանի, «Վարդան Սերգո» ՄՊԸ-ի, Շողիկ Նովհաննիսյանի, Գեղեցիկ Առաքելյանի, Միսակ Պողիկյանի, Խաչիկ Նաջյանի, Սուսաննա Ղարամյանի, Ժենյա Նամբարձումյանի, Արուսյակ Փայրյանի, Բալգիզար Մահմեդովայի, Մանվել եւ Սվետլանա Նովհաննիսյանների, Դավիթ, Նորայր, Կարինե եւ Արթուր Նովհաննիսյանների, Մայրանուշ Սյրեփանյանի, Արտո Ալավերդյանի դիմումների հիման վրա՝ ՏՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 230 հոդվածի 1-ին կետի, 231.1.,

231.2. հողվածների դրույթների՝ ՆՏ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործին, որով ընդունված որոշման մասին արդեն իսկ վերը նշվել է:

Մյուս երկու դիմումներով, որոնք միավորվել են մեկ գործում, որոշվել է, որ օրենքի վիճարկվող դրույթները համապատասխանում են ՆՏ Սահմանադրությանը:

Վերջին երկու դիմումներից մեկով կայացվել է աշխարակարգային որոշում գործի վարույթը կարճելու մասին, իսկ մյուսով, որը վերաբերում է «Զաղաքացիներ Ն. Խառապյանի, Ա. Աբրահամյանի եւ Ա. Ղուկասյանի դիմումի հիման վրա՝ ՆՏ աշխարանքային օրենսգրքի 73 հոդվածի եւ 75 հոդվածի 3-րդ մասի՝ Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործին, ՆՏ սահմանադրական դատարանն իր 07.02.2007թ. ՍԴՈ-677 որոշմամբ որոշել է.

«1. Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 32 հոդվածի 3-րդ մասին եւ 43 հոդվածին հակասող եւ անվավեր ճանաչել ՆՏ աշխարանքային օրենսգրքի 73 հոդվածում եւ 75 հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դրույթները՝ այնքանով, որքանով գործադուլի իրավունքը պայմանավորում են միայն կոլեկտիվ պայմանագրի կնքման հետ կապված կոլեկտիվ վեճը չլուծվելու հանգամանքով եւ արգելափակում են գործադուլի իրավունքը նոր հանգամանքներում՝ նաեւ «...այն պարտավորություններին ենթարկվելու պայմանով, որոնք կարող են ծագել նախօրոք կնքված կոլեկտիվ համաձայնագրերից»:

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 68 հոդվածի 9-րդ մասի հիմքերով Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 32 հոդվածի 3-րդ մասին եւ 43 հոդվածին հակասող եւ անվավեր ճանաչել նաեւ ՆՏ աշխարանքային օրենսգրքի վիճարկվող դրույթների հետ համակարգային առումով փոխկապակցված ԳՎԿԿ ակտի 60 հոդվածի 2-րդ մասի վերջին պարբերության՝ «...իսկ գործադուլ կազմակերպելն արգելվում է» դրույթը»:

Այս գործն առավել կարեւորություն է ստանում հասարակական հարաբերությունների ժողովրդավարացման եւ շուկայական ԿՆՍԿՍԿՍԿՍ առողջ հարաբերությունների արմատավորման փեսանկյունից: Ուստի ակնկալվում էր, որ ՆՏ օրենսդիր եւ գործադիր իշխանություններն արագ կարձագանքեն սահմանադրական դատարանի որոշմանը եւ համապատասխան փոփոխություններ կկատարվեն գործող օրենսդրության մեջ: Առավել էւս, երբ սահմանադրական դատարանն արձանագրել էր, որ մի շարք միջազգային պայմանագրերով, մասնավորապես՝ Վերանայված եվրոպական սոցիալական խարտիայով (6 հոդվածի 4-րդ կետ) եւ Տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրով (8 հոդված), Նայասարանի Նանրապետությունն ստանձնել է պարտավորություններ՝ երաշխավորելու մարդկանց գործադուլի իրավունքը եւ այդ իրավունքի հնարավոր սահմանափակումների հիմքում դնել միջազգային իրավունքի սկզբունքներն ու նորմերը:

Սահմանադրական դատարանը շեշտել էր նաև, որ գործադուլի իրավունքը, որպես կոլեկտիվ աշխատանքային վեճերի լուծման միջոց, որպես իրավական ինստիտուտ, ունի հանրային-իրավական բնույթ, քանի որ առնչվում է ոչ միայն «աշխատողներ - գործատու» իրավահարաբերություններին, այլև «աշխատողներ - երրորդ անձինք (հասարակություն)», «աշխատողներ - պետական մարմիններ», «գործատու - պետական մարմիններ» փոխհարաբերություններին: Միջազգային իրավական փաստաթղթերով այդ իրավունքի երաշխավորման անմիջականորեն պայմանավորվում է աշխատավորական կոլեկտիվների ընդհանուր շահերի իրացումով: Մասնավորապես, Տնրեսական, սոցիալական եւ մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի (16.12.1966թ.) 8 հոդվածում գործադուլի իրավունքի իրականացումը կապվում է արհեստակցական միությունների կազմավորման ու գործունեության երաշխավորման հետ: Նայաստանի Նանրապետության համար 2004թ. մարտի 1-ից ուժի մեջ մտած՝ Վերանայված եվրոպական սոցիալական խարտիայի 2-րդ մասի 6 հոդվածը, որը վերնագրված է «Կոլեկտիվ գործարքների կնքման իրավունքը», սահմանում է, որ Կողմերը, կոլեկտիվ գործարքների կնքման իրավունքի արդյունավետ կիրառումն ապահովելու նպատակով, շահերի բխման դեպքում ճանաչում են **աշխատողների եւ գործատուների համարեղ գործողությունների անցկացման իրավունքը՝ ներառյալ գործադուլների իրավունքը**: Միաժամանակ, նույն հոդվածում շեշտվում է, որ այդ իրավունքը ճանաչվում է այնպիսի պայմանով, երբ կողմերը կենթարկվեն նախօրոք կնքված կոլեկտիվ համաձայնագրերից բխող պարտավորություններին:

Նայաստանի Նանրապետությունն ստանձնելով նման պարտավորություն եւ նկատի ունենալով Խարտիայի հավելվածում փվյալ նորմի վերաբերյալ արված պարզաբանումը, հիմք ընդունելով ՏՏ Սահմանադրության 43 հոդվածի 2-րդ մասի պահանջը, գործադուլի իրավունքի ապահովման օրենսդրական կարգավորման ժամանակ հաշվի պետք է առնի, որ.

ա) գործադուլի իրավունքի իրականացումը դիտարկվում է աշխատողների եւ գործատուների համարեղ գործողությունների անցկացման իրավունքի շրջանակներում եւ անմիջականորեն առնչվում է կոլեկտիվ աշխատանքային վեճերի առաջացման եւ դրանք կոլեկտիվ պայմանագրերի միջոցով լուծելու անհնարինության խնդրին,

բ) գործադուլի իրավունքը ճանաչվում է «...այն **պարտավորություններին ենթարկվելու պայմանով**, որոնք կարող են ծագել նախօրոք կնքված կոլեկտիվ համաձայնագրերից»,

գ) բացի բ) կետում նշված պայմանից եւ օրենքով նախատեսված այնպիսի սահմանափակումներից, որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում այլոց իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանության եւ հասարակական շահերի, ազգային անվտանգության, հասարակության առողջության եւ բարոյականության պաշտպանության համար (Խարտիայի 5-րդ մաս, հոդված «Է»), գործադուլի իրավունքի այլ սահմա-

նափակումներ չեն կարող լինել, առավել եւս, եթե դրանք անհնարին են դարձնում նման պայմանի ու սահմանափակումների պայմաններում գործադուլի իրավունքի իրականացումը:

Այս փեսանկյունից, ՏՏ աշխատանքային օրենսգրքի 73 հոդվածը ոչ թե բացահայտում է գործադուլի հասկացության իրավական բովանդակությունը՝ այն կապելով գործադուլի սահմանադրական իրավունքի ապահովման հետ, այլ առաջին պլան է մղում եւ շեշտադրում կոլեկտիվ պայմանագրի կնքման հետ կապված կոլեկտիվ վեճը չլուծվելու հանգամանքը: Օրենսգրքի 73 հոդվածի փրամաբանությամբ՝ գործադուլը կարող է օրինական համարվել միայն կոլեկտիվ պայմանագրի կնքման հետ կապված կոլեկտիվ վեճը չլուծվելու, այսինքն՝ նախապայմանագրային վեճը չլուծվելու դեպքում: Իսկ կոլեկտիվ պայմանագրի գործողության ամբողջ ընթացքում գործադուլն արգելվում է, եթե նույնիսկ նոր վեճի առարկան դուրս է արդեն իսկ կնքված կոլեկտիվ պայմանագրի շրջանակներից: Նման ձեւակերպումն է, որ հիմք է հանդիսացել օրենսգրքի 60 հոդվածի 2-րդ մասով եւ 75 հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ գործադուլի իրավունքի սահմանափակումների համար:

Սահմանադրական դարարանն արձանագրել է նաեւ, որ ըստ ՏՏ աշխատանքային օրենսգրքի 60 եւ 75 հոդվածների՝ կոլեկտիվ պայմանագրի գործողության ժամանակամիջոցում գործադուլ հայտարարելն արգելվում է: Դրան հակառակ, Վերանայված եվրոպական սոցիալական խարտիայի 2-րդ մասի 6 հոդվածով Տայաստանի Տանրապետությունը պարտավորություն է սրանձնել շահերի բախման դեպքում առանց վերապահության ճանաչել գործադուլի իրավունքը՝ «...այն պարտավորություններին ենթարկվելու պայմանով, որոնք կարող են ծագել նախօրոք կնքված կոլեկտիվ համաձայնագրերից»: Այս առումով սահմանադրականության խնդիր է առաջանում օրենսգրքի 60 հոդվածի 2-րդ մասի վերջին պարբերության՝ «...իսկ գործադուլ կազմակերպելն արգելվում է» դրույթի եւ 75 հոդվածի 3-րդ մասի առնչությամբ: Այդ նորմերը չեն կարող արգելափակել գործադուլի իրավունքը, եթե նախօրոք կնքված կոլեկտիվ պայմանագրի պարտավորությունները հարգվում են, իսկ վեճն առաջացել է ՏՏ աշխատանքային օրենսգրքով նախատեսված կոլեկտիվ պայմանագրի կարգավորման առարկայի շրջանակներում, սակայն այդ մասով այն նախապես երկկողմ համաձայնությամբ չի կարգավորվել:

Սահմանադրական դարարանի որոշումը եւ փվյալ գործով արտահայտված իրավական դիրքորոշումները հիմք պետք է հանդիսանային ՏՏ աշխատանքային օրենսգրքի անվավեր ճանաչված նորմերի փոխարեն ՏՏ միջազգային պարտավորություններին համարժեք նոր դրույթներ ամրագրելու համար: Սակայն ՏՏ Ազգային ժողովը դեռեւս այդ ուղղությամբ գործնական քայլեր չի ձեռնարկել եւ հիշյալ օրենսգրքում փոփոխություններ չեն կարարվել:

4. Մի շարք անհատական դիմումների հիման վրա քննված գործերով սահմանադրական դատարանն օրենքների վիճարկվող նորմերը ճանաչել է Սահմանադրությանը համապատասխանող: Սակայն դատարանն իր որոշումների պատճառաբանական մասում արձանագրել է նաև իրավասու մարմինների այնպիսի գործողություններ ու դրանց նպաստող՝ օրենսդրական բացեր, որոնք խոչընդոտում են մարդկանց սահմանադրական իրավունքների լիարժեք երաշխավորմանն ու ապահովմանը: Սահմանադրական դատարանը կարելու է համարում, որ պետական իշխանության եւ Կրեմլիան ինքնակառավարման մարմիններն անհրաժեշտ ուշադրություն դարձնեն նաև այդ հանգամանքին:

ՆՏ գլխավոր դատախազի դիմումների հիման վրա ընդունված ՄԳ որոշումները եւ դրանց կատարումը

2007 թվականին ՆՏ գլխավոր դատախազի կողմից որևէ դիմում չի ներկայացվել սահմանադրական դատարան: Մինևույն ժամանակ, ՆՏ գլխավոր դատախազի կողմից 29.12. 2006 թվականին սահմանադրական դատարան ներկայացված միակ դիմումը միավորվել է համանման պահանջներով երկու այլ դիմումների հետ 1 գործում, որով սահմանադրական դատարանը որոշում է կայացրել 11.04.2007 թվականին: Նշված դիմումը վերաբերում է «ՆՏ գլխավոր դատախազի, քաղաքացի Տ. Սահակյանի եւ ՆՏ փարածքային կառավարման նախարարության Նայասրանի փրկարար ծառայության դիմումների հիման վրա՝ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 414.1. հոդվածի 2-րդ մասի, 414.2. հոդվածի 1-ին մասի 1-ին եւ 3-րդ կետերի դրույթների՝ ՆՏ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործին, որով ընդունված որոշման մասին արդեն իսկ վերը նշվել է:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումների հիման վրա ընդունված ՄԳ որոշումները եւ դրանց կատարումը

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված՝ ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի կողմից ներկայացված 2 դիմումներն էլ սահմանադրական դատարանի աշխատակարգային որոշումներով ընդունվել են քննության և գործերի քննությունը նշանակվել է 2008 թվականի հունվարի 15-ին:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ միջազգային առումով թե՛ սահմանադրական դատարանները եւ թե՛ մարդու իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտը ժողովրդավարության զարգացման նոր փուլի ծնունդ են եւ մեծ դերակատարություն ունեն նոր հազարամյակում մարդկային հանրության ներդաշնակ զարգացումն

ապահովելու, անխտիրականության, բազմակարծության, հանդուրժողականության եւ համերաշխության սկզբունքների վրա կառուցված հասարակության մեջ իրավունքի գերակայությունը երաշխավորելու գործում:

Ակներեւ է նաեւ, որ անցումային հասարակություններում այս ինստիտուտներն իրենց ուղին հարթում են հնի ու նորի անզիջում պայքարում, կարծրացած մտայնության ու գործելակերպի հաղթահարման ոչ դյուրին ճանապարհով: Լինելով առաջադիմական, լիբերալ իրավական արժեքային համակարգի կրողներ, սահմանադրական դատարանների եւ մարդու իրավունքների պաշտպանի համար կա մեկ գլխավոր խնդիր՝ հասնել նրան, որպեսզի իրական կյանքում մարդու իրավունքները ճանաչվեն, երաշխավորվեն ու ապահովվեն որպես բարձրագույն արժեք, որպես անմիջական գործող իրավունք, որպես իշխանության սահմանափակիչ: Այս խնդրի իրականացումը գրեթե անհնարին է շեշտը միայն խախտված իրավունքների պաշտպանության վրա դնելով: Առավել կարեւոր է իրավունքների խախտման պարճառների բացահայտումը եւ հաղթահարումը, որով այդ իրավունքների ապահովման երաշխիքներ կստեղծվեն: Այս առումով էական է, թե երկիրն անհատական սահմանադրական դիմումների քննության ինչ մոդել է ընտրել եւ ինչ հարցերով է օմբուդսմենը դիմում սահմանադրական դատարան:

Նայաստանում սահմանադրական արդարադատության պրակտիկայում անհատական դիմումների ինստիտուտը գործում է շուրջ մեկ եւ կես փարի: Յուրաքանչյուր ոք սահմանադրական դատարան կարող է դիմել կոնկրետ գործով, երբ առկա է դատարանի վերջնական ակտը, սպառվել են դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները եւ վիճարկում է այդ ակտով իր նկատմամբ կիրառված օրենքի դրույթի սահմանադրականությունը: Մարդու իրավունքների պաշտպանը կարող է սահմանադրական դատարան դիմել օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, Նանրապետության Նախագահի, կառավարության նորմատիվ ակտերի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների որոշումների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցերով, որոնք առնչվում են Սահմանադրության 2-րդ գլխի դրույթներին: Միաժամանակ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՏՏ օրենքի 1-ին հոդվածն ամրագրել է, որ «Սահմանադրական դատարանը սահմանադրական արդարադատության բարձրագույն մարմինն է, որն ապահովում է Նայաստանի Նանրապետության իրավակարգում Սահմանադրության գերակայությունը եւ անմիջական գործողությունը»:

Ակնհայտ է, որ Նայաստանը ներդրել է անհատական դիմումների ոչ ամբողջական, սահմանափակ համակարգ: Մինչդեռ մարդու սահմանադրական արդարադատության իրավունքը ենթադրում է սահմանադրորեն անմիջական գործող ճանաչված իրավունքների ամբողջական երաշխավորում, ապահովում ու պաշտպանություն: Տարբեր երկրների փորձը, մեր երկրի մեկուկես փարվա պրակտիկան վկայում են, որ Սահմանադրության գերակայությունը եւ անմիջական գործողությունը լիարժեք երաշխավորելու համար անհրաժեշտ է,

որպեսզի ցանկացած իրավական ակտ, որով ուրանհարվել են անձի սահմանադրական իրավունքները, նրա դիմումի համաձայն դառնա սահմանադրական արդարադատության օբյեկտ: Դա վերաբերում է նաև դատական ակտերին: Այսօր Նայասրանում դատաիրավական բարեփոխումների ներկա վիճակը վկայում է, որ մարդու իրավունքների ապահովման ու արդյունավետ պաշտպանության առումով առկա է զգալի պոտենցիալ վրանգ: Մասնավորապես, դա վերաբերում է Սահմանադրության 18 եւ 19 հոդվածներով ամրագրված իրավունքների երաշխավորմանը:

Նման պայմաններում որակապես նոր բնույթ պետք է կրի մարդու իրավունքների պաշտպանի եւ սահմանադրական դատարանի գործակցությունը: Շուրջ մեկ եւ կես փարում ընդամենը չորս անգամ սահմանադրական դատարան դիմելն արդարացված չէ այնպիսի մի իրավական միջավայրում, երբ Սահմանադրությունը 2005թ. նոյեմբերին փոփոխվեց շուրջ 90 փոփոխով, իսկ իրավական ակտերի 80 փոփոխից ավելին սահմանադրական նոր լուծումներին ներդաշնակելու անհրաժեշտություն ունի:

Ամբողջական սահմանադրական լուծումների պարագայում մարդու իրավունքների պաշտպանը պետք է իրավունք ունենար սահմանադրական դատարան դիմել ոչ միայն նորմատիվ իրավական ակտերի, այլև ցանկացած իրավական ակտի սահմանադրականության հարցով, եթե այն առնչվում է մարդու սահմանադրական իրավունքներին:

Մարդու իրավունքների պաշտպանը շեշտը պետք է դնի ոչ միայն խախտված իրավունքները պաշտպանելու, այլև խախտումը կանխելու, իրավունքների ապահովման ու երաշխավորման հուսալի նախադրյալներ ստեղծելու վրա: Այդ առումով լավագույն ճանապարհը սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքից առավել ակտիվ օգտվելն է: Այդ հանգամանքները կարեւորվեցին նաև ՆՏ սահմանադրական դատարանի, ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի եւ Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի կողմից 2007թ. հոկտեմբերին Երեւանում հրավիրված միջազգային խորհրդաժողովում:

Պատգամավորության թեկնածուների դիմումների հիման վրա ընդունված ՄԴ որոշումները եւ դրանց կատարումը

Սահմանադրական դատարանում մուտքագրված՝ կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) եւ պատգամավորության թեկնածուների կողմից ներկայացված 7 դիմումներն էլ սահմանադրական դատարանի աշխարակարգային որոշումներով ընդունվել են քննության: Դրանցից 4-ը միավորվել են մեկ գործում: Նշված դիմումները վերաբերում են հետեւյալներին.

1. «Իմպիչմենթ» դաշինքի, «Նոր ժամանակներ», «Օրինաց երկիր» եւ «Նանրապե-
տություն» կուսակցությունների դիմումների հիման վրա՝ ՏՏ կենտրոնական ընտրական
հանձնաժողովի 2007 թվականի մայիսի 19-ի՝ «Նայաստանի Նանրապետության Ազգային
ժողովի համամասնական ընտրակարգով պարզամավորներ ընտրվելու մասին» թիվ 149-Ա
որոշումը վիճարկելու վերաբերյալ» գործով ՏՏ սահմանադրական դատարանն իր
10.06.2007թ. ՄԴՌ-703 որոշմամբ որոշել է.

«1. «Նայաստանի Նանրապետության Ազգային ժողովի համամասնական ընտրա-
կարգով պարզամավորներ ընտրվելու մասին» Նայաստանի Նանրապետության
կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի 2007 թվականի մայիսի 19-ի թիվ 149-Ա
որոշումը թողնել ուժի մեջ:

2. Թիվ 18/43, 20/36, 20/47, 23/39, 23/41, 41/14 տեղամասային ընտրական հանձնաժո-
ղովների ամփոփիչ արձանագրություններում փոփոխությունների եւ այլ նյութերի օրինա-
կանությունը պարզելու նպատակով դրանք տրամադրել ՏՏ դատախազությանը՝ օրենքով
սահմանված կարգով ընթացք տալու համար»:

Նշված որոշման պարճառաբանական մասում սահմանադրական դատարանն ար-
տահայտել է մի շարք իրավական դիրքորոշումներ՝ կապված ՏՏ ընտրական օրենսգրքի բա-
րեփոխումների անհրաժեշտության հետ:

Սահմանադրական դատարանի որոշումը հիմք ընդունելով՝ ՏՏ Ազգային ժողովը
16.11.2007թ. ընդունած՝ «Նայաստանի Նանրապետության ընտրական օրենսգրքում փոփո-
խություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՆՕ-219-Ն օրենքով փոփոխություններ և
լրացումներ է կատարել ՏՏ ընտրական օրենսգրքում, որոնք, սակայն, ամբողջությամբ չէ, որ
արտացոլել են սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները: Մասնավորա-
պես, փոփոխվել է ՏՏ ընտրական օրենսգրքի 18 հոդվածի 7-րդ կետը, օրենսգրքի 40¹ հոդ-
վածը լրացվել է 5¹ կետով, փոփոխվել է օրենսգրքի 63 հոդվածի 1-ին կետը, որոնք առնչվում
են համապատասխանաբար՝ սահմանադրական դատարանի 10.06.2007թ. ՄԴՌ-703 որոշ-
ման պարճառաբանական մասում արտահայտված իրավական դիրքորոշումներից հետևե-
լայներին.

- դատարանը գտել էր, որ վերանայման կարիք ունի ՏՏ ընտրական օրենսգրքի 18
հոդվածի 7-րդ կետը, որը պետք է վերաբերի ոչ միայն նախընտրական քարոզչությանը, այլ
ընդհանրապես կուսակցություններին արգելվի անօրինական ցանկացած գործողության
կատարումը (ՄԴՌ-703 որոշման 25-րդ կետի վերջին պարբերություն),

- սահմանադրական դատարանն ընդգծել էր, որ ՏՏ ընտրական օրենսգրքում անկատար
է նաև ընտրական հանձնաժողովներում դիմումների (բողոքների) եւ առաջարկությունների
քննարկման կարգը սահմանող 40¹ հոդվածը, որն առավելապես պարունակում է այդ փաս-
տաթղթերին ներկայացվող ձեռական պահանջներ: Մինչդեռ, ընտրական գործընթացներն

արդյունավետ վերահսկելու, ընտրությունների նկատմամբ հանրության վստահությունը բարձրացնելու առումով անհրաժեշտ է, որպեսզի օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում հստակ նորմատիվ պահանջ ներկայացվի հարկապես ընտրական հանձնաժողովներում դիմումների (բողոքների) եւ առաջարկությունների ընթացակարգային քննարկմանն ու դրա արդյունքում պարճառաբանված որոշումներ կայացնելուն (ՄԴՈ-703 որոշման 18-րդ կետ),

- շեշտվել էր, որ ՆՏ ընտրական օրենսգրքում «արձանագրությունների ելակետային փոփոխություններ» հասկացության պարզաբանման բացակայության պայմաններում, ընտրական հանձնաժողովները որոշ դեպքերում կամայականորեն են այն մեկնաբանել (ՄԴՈ-703 որոշման 16-րդ կետ):

Տիշյալ եւ մի շարք այլ իրավական դիրքորոշումներ զգալի չափով հաշվի են առնվել ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից՝ հարկապես «ՆՏ ընտրական օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 16.11.07. ՆՕ-219-Ն օրենքով: Միաժամանակ, ՆՏ վարչական դատարարության նոր օրենսգրքով նախատեսված է ընտրական իրավունքի դատարարական պաշտպանության բոլորովին նոր համակարգ, որը գործում է 2008թ. հունվարի մեկից: Վերջինս հնարավորություն կտա հաղթահարել օրենսդրական առանձին հակասություններ, որոնց վրա ուշադրություն էր հրավիրել սահմանադրական դատարանը: Սակայն օրենսդիր մարմինը հետեւողական չի գտնվել ՆՏ Սահմանադրության 100 հոդվածի 3.1. կետով նախատեսված փոփոխությունն օրենսդրության մեջ ամրագրելու եւ ապահովելու առումով: Օրինակ, այն դեպքում, երբ ընտրական օրենսգրքի 40 հոդվածի 9-րդ մասը սահմանադրական փոփոխությունների պահանջներին համապատասխան ամրագրում է, որ **ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը**, բացառությամբ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների արդյունքների, լուծում է Նայաստանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը, ապա, օրինակ, նույն օրենսգրքի 83 հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ Նանրապետության Նախագահի **ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճերով** սահմանադրական դատարան կարելի է դիմել արդյունքների պաշտոնական հրապարակման պահից յոթնօրյա ժամկետում: Ակնհայտ է, որ վերջին ձեւակերպումը չի բխում Սահմանադրության 100 հոդվածի 3.1. կետի իրավական բովանդակությունից (համաձայն որի սահմանադրական դատարանը լուծում է Նանրապետության Նախագահի եւ պարզամավորների ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը) եւ չեն կարող նույնացվել «**ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճեր**» եւ «**ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճեր**» հասկացությունները, որն իրավակիրառական պրակտիկայում կարող է լուրջ շփոթ առաջացնել: Դրա վրա վերոհիշյալ որոշման մեջ ուշադրություն էր հրավիրել սահմանադրական դատարանը:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրել էր, որ օրենսդրական ոչ բավարար կարգավորման են ենթարկված քվեարկությանը նախորդող գործընթացների հետ կապված իրավահարաբերությունները, մասնավորապես, հստակ եւ միակերպ ընկալելի սահմանման կարիք ունի «նախընտրական քարոզչություն» արտահայտությունը, որը, ինչպես վկայում է ՆՏ Ազգային ժողովի պարզամավորների ընտրությունների 2007թ. գործընթացների հետ կապված պրակտիկան, հաճախ նույնացվել է «քաղաքական գործընթացներ», «քարոզչությանը նախորդող ու դրա անցկացման ժամանակաշրջան» եւ այլ արտահայտությունների հետ: Դրան նպաստել է նախընտրական քարոզչության՝ որպես սահմանադրորեն երաշխավորված ՆՏ քաղաքացիների ընտրական իրավունքի իրացման ինստիտուտի, միաժամանակ եւ իրարամերժ կարգավորումը «Նեոուստրատեայան եւ ռադիոյի մասին» ՆՏ օրենքի 11 հոդվածում եւ ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 18 հոդվածում: Այս հանգամանքը հաշվի առնելով՝ ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից 16.11.07թ. ՆՕ-221-Ն օրենքով համապարասխան փոփոխություն է կատարվել «Նեոուստրատեայան եւ ռադիոյի մասին» ՆՏ օրենքի 11 հոդվածում:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրել էր նաեւ, որ «ընտրական իրավունքի պաշտպանությունը, հարկապես սահմանադրական արդարադատության շրջանակներում, չի ենթադրում ձեւական մոտեցում՝ թե որքանով են խախտվել մարդկանց ակտիվ կամ պասիվ ընտրական իրավունքները: Նարցն ունի ընդգրկման ավելի լայն շրջանակ եւ վերաբերում է ընտրությունների հանրային գործառնային՝ թե ինչ կերպ եւ ինչպիսի վստահությանը է ձեւավորվում ներկայացուցչական կառավարման համակարգը, ինչպես են ներդաշնակվում կառավարմանը մասնակցելու ազատությունը եւ ներկայացուցչական մարմիններ կազմավորելու պարտականությունը, ինչպիսին է անհատների հասարակական վարքագիծն այս գործընթացում: Ուստի ժողովրդավարական ընտրություններ անցկացնելու հնարավորության ապահովումը պետության պարտավորությունն է եւ ոչ թե առանձին քաղաքական միավորումների կամ անհատների: Դրանից եւ Նայաստրանի Նանրապետության սրանձնած միջազգային պարտավորություններից է բխում նաեւ ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 4-րդ կետի պահանջը, համաձայն որի՝ «Պետությունը, օրենսդրությամբ վերապահված իրենց լիազորությունների շրջանակում՝ պետական կառավարման, տեղական ինքնակառավարման եւ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով կազմավորող մարմիններն ու պաշտոնապար անձինք պարասխանավորություն են կրում ընտրությունների նախապարաստման, կազմակերպման, անցկացման օրինականության համար»: Ուստի պետությունը պարտավոր է այնպիսի երաշխիքներ ապահովել, որպեսզի.

ա) ընտրական օրենսդրությունը գերծ լինի ընտրական իրավունքի արդյունավետ իրացումը խոչընդոտող թերություններից,

բ) քաղաքական ընթացիկ գործունեությունը հստակ փարանջատվի նախընտրական քարոզչությունից,

գ) բացառվի քաղաքական ու բարեգործական գործունեության միաբերումը,

դ) ընտրական գործընթացի բոլոր փուլերում կանխվի քաղաքական ու գործարար շահերի միահյուսման հնարավորությունը:

ՆՏ Սահմանադրության 2 եւ 4 հոդվածներում ամրագրված հիմնարար սկզբունքների համաձայն՝ իրավական պետության համար ելակետայինն ընտրական գործընթացներում հասարակության քաղաքական շահերի գերակայության օրենսդրական ու կառուցակարգային այնպիսի երաշխիքների ապահովումն է, որը կբացառի առաջնային մանդատով օժտված իշխանության ներկայացուցչական մարմինների ձեւավորման գործում քաղաքական եւ գործարար շահերի անմիջական միահյուսման որեւէ հնարավորություն»: Այս իրավական դիրքորոշման օրենսդրական ու կառուցակարգային ապահովման ուղղությամբ անելիքները դեռեւս զգալի են:

Սահմանադրական դափարանը գրել էր նաեւ, որ կազմված արձանագրությունների հերթագա փոփոխություններն անվստահություն են առաջացնում ընտրական գործընթացի նկատմամբ եւ ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 63 հոդվածի 1-ին մասում պետք է հստակ ու կոնկրետ նշվեն արձանագրության այն ելակետային սկզբունքները, որոնք ոչ մի դեպքում փոփոխության ենթակա չեն: ՆՏ Ազգային ժողովը 16.11.07թ. ՆՕ- 219-Ն օրենքով լրացում է կարարել ընտրական օրենսգրքի 63 հոդվածի 1-ին մասում, համաձայն որի՝ «ելակետային են համարվում տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի կողմից հաշվարկի արդյունքում սրացված սկզբունքները»:

Սահմանադրական դափարանը շեշտել էր նաեւ, որ «...վերանայման կարիք ունի ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 18 հոդվածի 7-րդ կետը, որը պետք է վերաբերի ոչ միայն նախընտրական քարոզչությանը, այլ ընդհանրապես կուսակցություններին արգելվի անօրինական ցանկացած գործողության կատարումը: Միջազգային պրակտիկան վկայում է, որ թափանցիկ եւ արդյունավետ վերահսկողության միջոցը կուսակցությունների ֆինանսական գործունեության պարբերական ու անկախ հաշվեքննության կազմակերպումն է: Նայաստանի Նանրապետությունը պարտավոր է ակտիվ քայլեր ձեռնարկել Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 2003թ. ապրիլի 8-ին ընդունած՝ «Քաղաքական կուսակցությունների եւ ընտրական գործընթացների ֆինանսավորման ընթացքում կոռուպցիայի դեմ միասնական կանոնների մասին» հանձնարարականի դրույթները ներպետական օրենսդրության մեջ համակարգային ձեւով ամրագրելու ու երաշխավորելու ուղղությամբ»: Այս հանգամանքը հաշվի առնելով՝ ՆՏ Ազգային ժողովը, մասնավորապես, 16.11.07թ. ՆՕ- 219-Ն օրենքով փոփոխություն է կատարել ընտրական օրենսգրքի 18-րդ հոդվածում, որը, սակայն, դեռեւս

քավարար չէ խնդրին ամբողջական լուծում փալու համար: Այդ առումով լուրջ վերանայման անհրաժեշտություն ունի նաև «Կուսակցությունների մասին» ՆՏ օրենքը:

2. Պապզամավորության թեկնածուներից երկուսն օրենքով սահմանված կարգով հեպ են վերցրել իրենց դիմումները: ««Նայասպանի Նանրապետության Ազգային ժողովի ընտրություններին թիվ 36 ընտրապարաձքում մեծամասնական ընտրակարգով պապզամավոր ընտրվելու մասին» թիվ 36 ընտրապարաձքային ընտրական հանձնաժողովի 2007 թվականի մայիսի 17-ի թիվ 18-Ա որոշումը վիճարկելու վերաբերյալ» գործով ՆՏ սահմանադրական դատարանն իր 29.06.2007թ. ՍԴՈ-704 որոշմամբ որոշել է. «Նայասպանի Նանրապետության Ազգային ժողովի ընտրություններին թիվ 36 ընտրապարաձքում մեծամասնական ընտրակարգով պապզամավոր ընտրվելու մասին» թիվ 36 ընտրապարաձքային ընտրական հանձնաժողովի 2007 թվականի մայիսի 17-ի թիվ 18-Ա որոշումը թողնել ուժի մեջ:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՎԱՐԱՆԻ 2006 ԹՎԱԿԱՆԻ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ

ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ 2007 ԹՎԱԿԱՆԻ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ

Սահմանադրական դատարանի 2006 թվականին ընդունած որոշումների՝ 2006 թվականի ընթացքում կատարման վիճակի վերաբերյալ փնտրվելությունը ներկայացված է սահմանադրական դատարանի 2006թ. ընդունած որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ հաղորդման մեջ:

2007 թվականի ընթացքում ևս շարունակվել են ՆՏ իրավական դաշտի բարեփոխումները, որոնցով հաշվի են առնվել նաև սահմանադրական դատարանի՝ 2006 թվականի ընթացքում ընդունված որոշումները: Մասնավորապես.

1. «Քաղ. Մ. Քոչարյանի և քաղ. Ն. Դավթյանի դիմումների հիման վրա՝ «Սոցիալական ապահովության քարտերի մասին» Նայասպանի Նանրապետության օրենքի 11 հոդվածի՝ Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով կայացված որոշման առնչությամբ սահմանադրական դատարանի 2006թ. ընդունած որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ հաղորդման մեջ նշվել է, որ. «ՆՏ սահմանադրական դատարանի վերոնշյալ որոշման առնչությամբ ո՛չ ՆՏ կառավարությունը (օրենսդրական նախաձեռնության կարգով) և ո՛չ էլ Ազգային ժողովը որևէ օրենքի փոփոխության կամ լրացման վերաբերյալ նախագիծ շրջանառության մեջ չեն դրել, սահմանադրական դատարանն այդ մասին չի փնտրվել»:

2007 թվականի ընթացքում նշված որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները հաշվի առնելով՝ ՆՏ կառավարությունը 01.03.2007թ. ընդունել է թիվ 369-Ն որոշումը:

2. «Նայասպանի Նանրապեղության քաղաքացիական օրենսգրքի 218 հոդվածի, Նայասպանի Նանրապեղության հողային օրենսգրքի 104, 106 և 108 հոդվածների, Նայասպանի Նանրապեղության կառավարության կողմից 2002 թվականի օգոստոսի 1-ին ընդունված՝ «Երևանի Կենտրոն թաղային համայնքի վարչական սահմանում կառուցապարման ծրագրերի իրականացման միջոցառումների մասին» թիվ 1151-Ն որոշման՝ Նայասպանի Նանրապեղության Սահմանադրության 31 հոդվածին համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով կայացված որոշման առնչությամբ սահմանադրական դատարանի 2006թ. ընդունած որոշումների կարարման վիճակի վերաբերյալ հաղորդման մեջ նշվել է, որ. «... ՆՏ կառավարությունը 2006թ. հոկտեմբերի 26-ին ընդունել է հետևյալ երկու որոշումները.

ա) «Պեղության կարիքների համար անշարժ գույքի իրացման գործընթացում քաղաքացիների օգրագործման իրավունքի դադարեցման դիմաց վճարված գումարներից պահված եկամտահարկի վերադարձման առանձնահատկություններ սահմանելու մասին» թիվ 1505-Ն որոշումը,

բ) «ՆՏ 2006 թվականի պեղական բյուջեի եկամուտների և ծախսերի գումարներն ավելացնելու, ՆՏ կառավարության 2005 թվականի դեկտեմբերի 15-ի N 2162-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կարարելու, պեղության կարիքների համար անշարժ գույքի իրացման գործընթացում քաղաքացիների սեփականության իրավունքի դադարեցման դիմաց դրամական օգնության փրամադրման կարգը հաստատելու և ՆՏ պեղական բյուջեից գումար հատկացնելու մասին» թիվ 1605-Ն որոշումը:

ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից 26.11.2006թ. ընդունվեց օրենք «Նասարակության եւ պեղության կարիքների համար սեփականության օրարման մասին», որն սրորագրվել է ՆՏ Նախագահի կողմից 12.12.2006թ. եւ ՆՏ պաշտոնական տեղեկագրում հրապարակվել 20.12.2006թ ...»:

Ի լրումն արդեն իսկ նշված իրավական ակտերի՝ 2007 թվականի ընթացքում նշված որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները հաշվի առնելով, ՆՏ կառավարությունը 17.05.2007թ. ընդունել է թիվ 611-Ն որոշումը: Մինևոյն ժամանակ, ՆՏ կառավարությանն առընթեր հարկային պեղական ծառայության պեղը 12.02.2007 թվականին ընդունել է «Բացառիկ՝ գերակա հանրային շահերի հիմքով հասարակության և պեղության կարիքների համար օրարվող սեփականության դիմաց փոխհատուցման մասին» թիվ 4 պաշտոնական պարգաբանումը, որի ուսումնասիրությունից երևում է, որ ի խախտումն «Նայասպանի Նանրապեղության քաղաքացիական օրենսգրքի 218 հոդվածի, Նայասպանի

Նանրապետության հողային օրենսգրքի 104, 106 և 108 հոդվածների, Նայաստանի Նանրապետության կառավարության կողմից 2002 թվականի օգոստոսի 1-ին ընդունված՝ «Երևանի Կենտրոն թաղային համայնքի վարչական սահմանում կառուցապարաման ծրագրերի իրականացման միջոցառումների մասին» թիվ 1151-Ն որոշման՝ Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրության 31 հոդվածին համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով կայացված որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների, ոչ միայն փոփոխություններ չեն կատարվել «Ավելացված արժեքի հարկի մասին», «Շահութահարկի մասին», «Պարզեցված հարկի մասին» ՆՆ օրենքներում, ավելին, նշված պարզաբանմամբ ավելի է ամրապնդվել իրավական համակարգում առկա այն դրույթը, որ բացառիկ՝ գերակա հանրային շահերի հիմքով հասարակության և պետության կարիքների համար օտարվող սեփականության դիմաց փոխհատուցումը հարկվող եկամուտ է:

3. «Քաղաքացի Ներիկ Դանիելյանի դիմումի հիման վրա՝ ՆՆ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասի՝ Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՆՆ սահմանադրական դատարանն իր 18.10.2006թ. ՄԴՈ-652 որոշմամբ որոշել է, որ. «Նայաստանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասի դրույթները համապատասխանում են Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրությանը»:

Տվյալ որոշման մեջ սահմանադրական դատարանը նաև արձանագրել է որոշակի փաստեր՝ կապված փվյալ գործով իրավակիրառողների կողմից մի դեպքում՝ ՆՆ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 3-րդ մասի, մյուս դեպքում՝ ՆՆ քրեական դատավարության օրենսգրքի 185 հոդվածի 3-րդ մասի կիրառման հետ: Նշված երկու հոդվածների կիրառման հստակեցման նպատակով ՆՆ դատարանների նախագահների խորհուրդը 10.07.2007թ. ընդունել է թիվ 01 որոշումը:

4. «Նայաստանի Նանրապետության Ազգային ժողովի պարզամավորների մեկ հինգերորդի դիմումի հիման վրա՝ Նայաստանի Նանրապետության ընտրական օրենսգրքի 35 հոդվածի 1-ին կետի 3-րդ ենթակետի երկրորդ նախադասությունում ամրագրված դրույթի, 4-րդ ենթակետի, 36 հոդվածի 1-ին կետի՝ Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով կայացված որոշման առնչությամբ սահմանադրական դատարանի 2006թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ հաղորդման մեջ նշվել է, որ. «Սահմանադրական դատարանի որոշումը հիմք ընդունելով՝ ՆՆ Ազգային ժողովը փոփոխություններ է կատարել ՆՆ ընտրական օրենսգրքում»:

Ի լրումն ՆՆ ընտրական օրենսգրքում կատարված փոփոխությունների՝ 2007 թվականի ընթացքում նշված որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները հաշվի

առնելով, ՏՏ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը 01.02.2007թ. ընդունել է թիվ 2 և թիվ 4 որոշումները, որոնք վերաբերում են ընտրական հանձնաժողովներում դատավորների ընդգրկման արգելքին:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՏԵՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Դատական սահմանադրական վերահսկողության բնագավառում փարվա արդյունքների ամփոփումից հետևում է.

I. Սահմանադրական դատարանի որոշումների պատշաճ կատարումը երաշխավորելու համար դատարանը հարկ է համարում կրկին շեշտել, որ անհրաժեշտ է օրենսդրորեն ապահովել, որպեսզի.

ա) սահմանադրական դատարանի որոշումն ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում հակասահմանադրական ճանաչված ակտն ընդունված պետական մարմինը հարուկ քննության առարկա դարձնի իր կողմից ընդունված ակտը՝ փոխկապակցված դրույթներով հանդերձ, Սահմանադրության պահանջներին համապատասխանեցնելու հարցը եւ ապահովի, որպեսզի իրավական վակուում չառաջանա: Սակայն շարունակում է ձեւական բնույթ կրել «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՏՏ օրենքի 46 հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված՝ ՏՏ Նախագահի, ՏՏ Ազգային ժողովի եւ ՏՏ կառավարության պաշտոնական ներկայացուցիչների դերը ՏՏ սահմանադրական դատարանում: Առկա է նաեւ այն իրողությունը, երբ բավարար նախադրյալներ չեն ստեղծվում առանձին օրենքների կիրարկումն ապահովելու համար: Օրինակ, «Զաղաքացի Ռուբեն Թորոսյանի դիմումի հիման վրա՝ ՏՏ ընտրական օրենսգրքի 40.1. հոդվածի 3-րդ կետի՝ «Դիմումը պետք է լինի ստորագրված դիմողի կողմից» դրույթի՝ Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ չնայած «Էլեկտրոնային փաստաթղթի եւ Էլեկտրոնային թվային ստորագրության մասին» ՏՏ օրենքի գործողությունը պետական իշխանության առանձին մարմիններում եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների համակարգում կրում է հայեցողական բնույթ, այնուամենայնիվ, այդ օրենքի դրույթների կիրառումն ապահովող անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը (մասնավորապես, Էլեկտրոնային փաստաթղթերի ու Էլեկտրոնային թվային ստորագրությունների կիրառման հստակ համակարգ նախատեսելու, եւ հավաստագրման գործընթացի պատշաճ կազմակերպման բնագավառներում) կնպաստեր անձանց եւ հանրային իշխանության մարմինների միջեւ ՏՏ Սահմանադրության 27.1. հոդվածում ամրագրված նորմով պայմանավորված հարաբերությունների (այդ

թվում՝ ընտրական գործընթացների հետ կապված) առավել արդյունավետ կարգավորմանը: ՆՆ առեւտրի եւ փոխառական զարգացման նախարարության կողմից փվյալ գործով ներկայացված փեդեկափությունը, «Էլեկտրոնային փաստաթղթի եւ էլեկտրոնային թվային ստորագրության մասին» ՆՆ օրենքի կիրառման պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում են, որ բացի ՆՆ բանկային համակարգից եւ մասամբ մի քանի այլ ոլորտներից, էլեկտրոնային թվային ստորագրության համակարգը Նայաստանում հիմնականում չի գործում:

Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ իրավական դիրքորոշում է արտահայտել, որ մարդու իրավունքների իրականացումը չպետք է խաթարվի վարչակազմակերպչական բնույթի խոչընդոտների պատճառով: «Էլեկտրոնային փաստաթղթի եւ էլեկտրոնային թվային ստորագրության մասին» ՆՆ օրենքի 4-րդ հոդվածը հստակ սահմանում է, որ «Էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ պաշտպանված էլեկտրոնային փաստաթուղթն ունի նույն իրավական նշանակությունը, ինչ որ անձի ձեռագիր ստորագրությամբ ամրագրված փաստաթուղթը, եթե հաստատվել է էլեկտրոնային թվային ստորագրության իսկությունը...»:

բ) պետական մարմինները եւ պաշտոնատար անձինք սահմանադրական դատարանի որոշումների կատարումը երաշխավորեն՝ հարկապես հաշվի առնելով դատարանի իրավական դիրքորոշումները, որոնք սահմանադրական իրավունքի աղբյուր են եւ իրենց բնույթով հանդիսանում են սահմանադրական դրույթների պաշտոնական մեկնաբանություն: Միջազգային սահմանադրական արդարադատության պրակտիկան միարժեքորեն վկայում է, որ սահմանադրական դատարանն իր որոշման մեջ Սահմանադրության նորմի իրավական բովանդակության բացահայտման կամ օրենքի նորմի սահմանադրական բովանդակության բացահայտման միջոցով ձեւակերպում է իր իրավական դիրքորոշումը, որը պարտադիր բնույթ ունի ինչպես իրավակիրառողների, այնպես էլ օրինաստեղծ մարմինների համար: Այս հանգամանքը մեզանում, թերեւս, կարիք ունի նաեւ օրենսդրական առավել հստակեցման,

գ) հաղթահարվեն աղճատված եւ իրավական պետության սկզբունքներին անհարիր պարկերացումները երկրում սահմանադրական արդարադատության բովանդակության, էության եւ նշանակության վերաբերյալ: ՆՆ Սահմանադրության 93 հոդվածը միանշանակ ամրագրում է, որ «Նայաստանի Նանրապետությունում սահմանադրական արդարադատությունն իրականացնում է սահմանադրական դատարանը»: «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՆ օրենքի 1-ին հոդվածով ամրագրված է, որ «Սահմանադրական դատարանը սահմանադրական արդարադատության բարձրագույն մարմինն է, որն ապահովում է Նայաստանի Նանրապետության իրավակարգում Սահմանադրության գերակայությունը եւ

անմիջական գործողությունը»: Այսքանով հանդերձ, 2007 թ. նոյեմբերի 28-ին ՏՏ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված՝ Տայասրանի Տանրապետության վարչական դափարվարության օրենսգրքի 135 հոդվածը սահմանում է, որ վարչական դափարանին ընդդադյա են «...գերափեսչական նորմափիվ իրավական ակտերի՝ Տայասրանի Տանրապետության Մահմանադրությանը համապարասխանությունը վիճարկելու վերաբերյալ գործերը»: Դա այն դեպքում, երբ առկա են նաեւ ՏՏ Մահմանադրության 92 հոդվածի պահանջները: Մահմանադրական դափարանն արձանագրում է, որ խնդիրը պարգապես մեխանիկական բացթողմանը կամ սահմանադրական արդարադափարության էությանն անփետյակ լինելուն չի վերաբերում: Մա այն փաստն է, որը վկայում է դափարական իշխանությանն առնչվող համակարգային սխալի մասին, որն անհապաղ շփկման անհրաժեշտություն ունի: Տայասրանի Տանրապետությունը չի կարող լուրջ շեղում գրանցել սահմանադրական արդարադափարության միջազգային զարգացման ընդհանուր միփումներից, որոնք երկրում ժողովրդավարական զարգացումների եւ անկախ արդարադափարական համակարգի արմափարվորման կարեւոր նախադրյալներից են:

II. Ինչպես նշվել է նախորդ հաղորդման մեջ, «Մահմանադրական դափարանի մասին» ՏՏ օրենքի 40 հոդվածը սահմանում է, որ.

«1. Մահմանադրական դափարանը, իսկ գործը դափարաքնության նախապարաստելու կապակցությամբ նաեւ սահմանադրական դափարանի կողմից որպես փվյալ գործով զեկուցող նշանակված սահմանադրական դափարանի անդամը (անդամները) սահմանադրական դափարանի նախագահի գիփությամբ իրավասու է (են) պեփական եւ փեղական ինքնակառավարման մարմիններից, դրանց պաշտոնափար անձանցից պահանջելու փաստաթղթեր, եզրակացություններ եւ այլ նյութեր, հանձնարարելու կափարել սփուգումներ, ուսումնասիրություններ, փորձաքնություններ, հեփագոփություններ, իսկ Ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանցից՝ պահանջելու նրանց փրամադրության փակ գրնվող նյութեր:

2. Մահմանադրական դափարանի եւ զեկուցողի պահանջները եւ հանձնարարականները (այսուհետ՝ պահանջ) պեփք է կափարվեն սահմանադրական դափարանի կամ զեկուցողի սահմանած ժամկետում:

Եթե այդ ժամկետում սահմանադրական դափարանի կամ զեկուցողի պահանջների կափարումն անհնարին է, ապա պահանջի հասցեափերը պարփավոր է պահանջի կափարման ժամկետը լրանալուց ոչ ուշ, քան երեք օր առաջ սահմանադրական դափարանին կամ զեկուցողին գրավոր իրազեկել ժամկետը երկարաձգելու անհրաժեշտության մասին: Մահմանադրական դափարանը եւ զեկուցողը կարող են երկարաձգել պահանջի կափարման ժամկետը կամ պահանջները վերահասցեագրել մեկ այլ մարմնի (անձի): Տակառակ

դեպքում ուժի մեջ է մնում սահմանադրական դատարանի կամ զեկուցողի արդեն իսկ սահմանած ժամկետը:

3. Պետական եւ Կրթական ինքնակառավարման մարմինների կողմից սահմանադրական դատարանի պահանջները չկատարվելու կամ ոչ պարզաճ կատարվելու, դրանց կատարումից խուսափելու կամ կատարման ժամկետները խախտելու դեպքում սահմանադրական դատարանն այդ մարմինների պաշտոնատար անձանց նկատմամբ կարող է նշանակել օրենքով սահմանված պատասխանատվության միջոց:

Պատասխանատվության միջոցի նշանակումը չի ազատում սահմանադրական դատարանի պահանջների կատարումից:

Սույն մասում նշված գործողությունների կամ անգործության համար ֆիզիկական անձինք կամ իրավաբանական անձի ղեկավարը կարող են փուզանվել՝ օրենքով սահմանված չափով:

4. Պատասխանատվության միջոց նշանակվելուց հետո սահմանադրական դատարանի պահանջները վերստին չկատարելը կամ ոչ պարզաճ կատարելը կամ դրանց կատարումից խուսափելը կամ կատարման ժամկետները խախտելն առաջացնում է քրեական պատասխանատվություն»:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սույն հոդվածի պահանջների կատարումը շարունակում է ձեռական բնույթ կրել, քանի որ նշված պատասխանատվության միջոցները դեռեւս օրենքով հստակ սահմանված չեն: Նույնը վերաբերում է նաեւ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՏՏ օրենքի 66 հոդվածի պահանջներին:

III. Սահմանադրական դատարանում անհատական դիմումների հիման վրա գործերի քննությունը վկայում է, որ քիչ չեն այն դեպքերը, երբ դատական մարմինների կողմից խախտվում են մարդկանց՝ հատկապես ՏՏ Սահմանադրության 18 եւ 19 հոդվածներում ամրագրված իրավունքները: Այս վիճակը հիմնականում պայմանավորված է ոչ թե օրենքների նորմերի սահմանադրականության խնդրով, այլ օրենսդրական բացերով ու իրավական նորմի կիրառման հետ կապված խնդիրներով: Այդ մասին են վկայում նաեւ Տայասրանի Տանրապետության դեմ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի ընդունած վճիռները:

Միջազգային պրակտիկան վկայում է, որ Կրթական իրավիճակներում լավագույն լուծումն այն է, երբ իր կոչմանը համապատասխան սահմանադրական դատարանն ապահովում է մարդու սահմանադրական իրավունքների անմիջական գործողությունը, վերականգնելով այն՝ ցանկացած իրավական ակտով այդ իրավունքները ոտնահարելու դեպքում: Ցավոք, վերջին սահմանադրական փոփոխություններով Տայասրանը որդեգրեց նախորդ դարի 80-ական թվականներին եվրոպական երկրներին բնորոշ՝ կոնկրետ սահմանադրա-

կան վերահսկողության համակարգ: Այսուհանդերձ, մինչև հեղափոխության սահմանադրական բարեփոխումները, օրենսդիր մարմնի հատուկ ուշադրության առարկան պետք է լինի հատկապես դատավարական ընթացակարգերի այնպիսի բարեփոխումները, որպեսզի առավելագույնս երաշխավորվեն մարդկանց համար դատարանի մարչելիության եւ արդար դատավարության սահմանադրական իրավունքները: Այս հարցի առնչությամբ սահմանադրական դատարանը, մասնավորապես, կոնկրետ իրավական դիրքորոշում է արտահայտել «Քաղաքացի Արտակ Զեյնալյանի դիմումի հիման վրա՝ ՏՃ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 26-րդ գլխի՝ Տայասարանի Տանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով, որի մասին նշվել է սույն հաղորդման մեջ:

IV. Սահմանադրական դատարանում փարբեր գործերով իրավակիրառական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է, որ գործնականում դեռեւս չի ապահովվել Սահմանադրության 117 հոդվածի 1-ին կետի պահանջների կատարումը: Միաժամանակ, մի շարք իրավական ակտեր (հատկապես դատական համակարգի վերափոխումներին առնչվող), ՏՃ միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում չանցնելով անհրաժեշտ փորձաքննություն, սահմանադրականության հարցերով սրեղծում են նոր խնդիրներ: Տանկարգային բարեփոխումների հատկապես երկրորդ փուլում նման հարցերն ավելի են կարեւորվում, եւ Տայասարանի Տանրապետությունը պետք է առավել հետեւողական մոտեցում դրսեւորի ՏՃ Սահմանադրության պահանջներին համապատասխան իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման եւ իրավունքի գերակայության սկզբունքների արմատավորման ուղղությամբ: Ներկայումս առավել քան հրապրապ են դառնում ինչպես Սահմանադրության գերակայության երաշխավորման, այնպես էլ Սահմանադրության անմիջական գործողության ապահովման խնդիրները: Սահմանադրական ժողովրդավարության հաստատումը պահանջում է, որպեսզի Սահմանադրությունը դառնա ապրող իրողություն, ձեւավորվի սահմանադրական այնպիսի մշակույթ, երբ հասարակական հարաբերությունների բոլոր ոլորտներում սահմանադրական արժեքները, նորմերն ու սկզբունքները կենսական նշանակություն ստանան: